



## Luftvärnets Stridsskola Självständigt arbete, 15 Hp

<i>Författare</i>	<i>Förband</i>	<i>Kurs</i>
Kd Ola Svärd	Lv6	YOP 06/09
<i>LvSS handledare</i>	<i>Examinationsförrättare</i>	
Övlt Mattias Elfström	Övlt Urban Schöön	
<i>Uppdragsgivare</i>	<i>Kurskod</i>	<i>Examinator</i>
Luftvärnets Stridsskola	PYO 360	Fil Dr. Peter Mattsson
<b>Konformitet i militär kontext – uniform klädsels påverkan på soldaten</b>		
<p>Soldater och officerare blir i sin dagliga tjänsteutövning utsatt för press både psykiskt och fysiskt. Det finns en hel rad av faktorer som påverkar besluts- och grupprocesser och för att kunna förstå och identifiera risker i dessa processer måste det finnas en kunskap kring dessa. En företeelse vilken påverkar grupper och individer är konformiteten.</p> <p>En faktor som skiljer soldater och officerare från många andra yrkesgrupper är den uniforma klädseln vilken många anser hör ihop med yrket.</p> <p>Studien avser därför att undersöka hur den likformiga klädseln påverkar individens förmåga att tänka själv och dessutom handla utifrån den tanken. Utifrån detta syfte har en kärnfråga och tre delfrågor utkristalliserats. Delfrågornas syfte är att svara på kärnfrågan. Kärnfråga: Hur påverkar likformig klädsel den enskilda soldatens förmåga att stå emot konformitet? Delfrågor:</p> <ul style="list-style-type: none"><li>– Har kläder någon betydelse i sociala sammanhang?</li><li>– Varför följer vissa gruppen och andra inte?</li><li>– Påverkas soldaten av likformig klädsel?</li></ul> <p>För att mäta hur den uniforma klädseln påverkar soldater, och därmed besvara frågorna, använder jag mig av Solomon Aschs konformitets experiment i en ny tappning. Baserat på resultatet från experimentet samt med stöd ur litteratur dras slutsatser om hur stor eller om det finns en påverkan på soldaters individualitet av den likformiga klädseln.</p> <p>Jag kom i mitt arbete fram till att den likformiga klädseln ökar soldatens konformitet i en grupp. Den enskilda soldaten har lättare att falla för konformiteten när denne bär uniform klädsel i sitt tjänsteutövande.</p>		
<b>Nyckelord:</b> Konformitet, grupper, Försvarsmakten, uniform, kläder, Salomon Asch.		

## **Abstract**

Officers and soldiers are in their daily duty an object of both physical and psychological pressure. There are many factors that influence both the decision and group processes. To be able to understand and identify risks in these processes there has to be knowledge in this area. One phenomenon which influences groups and individuals is conformity.

One factor that divides the soldiers and officers from other categories of work is the uniform clothing which many think is intimately connected with that type of work.

That is why this study intends to examine how the uniform clothing influences the individuals' ability to think for themselves and also act in that thought. On the basis of this, a core question and three part questions crystallized. The three questions are a help to answer the core problem. The core question: How does the uniform clothing influence the individual soldiers' ability to resist conformity?

Part questions:

- Does clothing have an importance in social contexts?
- Why do some individuals follow the group and others not?
- Is the soldier influenced by uniform clothing?

To measure how the uniform clothing influences soldiers, and thereby answer the questions, the writer used the conformity experiment by Solomon Asch slightly modified for his purposes. Based on the result from the experiment, as well as with support from literature, conclusions were drawn about how or if the soldiers' individuality were influenced by the uniform clothing.

The conclusion was that the uniform clothing increases the soldiers' conformity in a group. The individual soldier found it easier to adapt to the conformity when he/she wear uniform clothing during the exercise of his or her duties.

**Key words:** Conformity, groups, Försvarsmakten, uniform, clothes, Solomon Asch.

## **Förord**

Jag vill tacka alla som har gjort denna undersökning möjlig för mig, för all hjälp jag har fått från Högskolan i Halmstad i form av universitetsadjunkt Andreas Bencker, Luftvärnets Stridsskola, min handledare Överstelöjtnant Mattias Elfström och min sakhandledare Major Magnus Möller med familj, som varit en stor stöttning för mig under tiden. Dessutom vill jag tacka Luftvärnsregementet, de soldater och befäl som beslöt sig att ge mig deras tid för att genomföra laborationen.

Slutligen vill jag tacka min mamma Elna Nilsson Svärd för korrekturläsning och intelligenta kommentarer som har förbättrat mitt arbete avsevärt.

## Innehållsförteckning

<b>1</b>	<b>Inledning.....</b>	<b>6</b>
1.1	Bakgrund.....	6
1.2	Problemformulering och syfte.....	8
1.2.1	FRÅGESTÄLLNING .....	8
1.3	Avgränsningar .....	9
1.4	Definition.....	9
1.5	Motiv till litteratur .....	10
1.6	Disposition.....	12
<b>2</b>	<b>Metod .....</b>	<b>12</b>
2.1	Inledning .....	12
2.2	Tillvägagångssätt.....	13
2.3	Kvalitativ och kvantitativ metod .....	14
2.4	Observationer .....	15
2.5	Intervju.....	16
2.6	Forskningsetiska principer.....	17
<b>3</b>	<b>Uniform i svenska Försvarsmakten .....</b>	<b>20</b>
3.1	Bärande av uniform .....	20
3.2	Kläders betydelse i sociala situationer .....	22
3.3	Summering.....	23
<b>4</b>	<b>Konformitet.....</b>	<b>24</b>
4.1	Vad är det?.....	24
4.2	Nackdelar .....	26
4.3	Fördelar.....	26
4.4	Summering.....	27
<b>5</b>	<b>Laborationsresultat .....</b>	<b>28</b>
5.1	Förstudie .....	28
5.2	Experiment 1.....	29
5.3	Experiment 2.....	30
5.3.1	ASCHS RESULTAT .....	32
5.4	Resultat och analys.....	32
5.4.1	DE SOM FÖLJDE .....	32
5.4.2	DE SOM INTE FÖLJDE .....	33
5.4.3	INDIVIDUALITET OCH UNIFORM.....	34
5.4.4	UTLÖSANDE FAKTORER I EXPERIMENTET.....	35
<b>6</b>	<b>Konformitet i försvarsmakten.....</b>	<b>37</b>
6.1	Är det bra?.....	39
<b>7</b>	<b>Felkällor och problematik (validitet och reliabilitet).....</b>	<b>40</b>
7.1	Testet .....	43
7.2	Kritik mot Aschs experiment .....	44
<b>8</b>	<b>Avslutning.....</b>	<b>46</b>
8.1	Slutsats.....	46
8.1.1	DISKUSSION.....	48
8.2	Sammanfattning .....	49
8.3	Förslag på vidare forskning .....	50
<b>9</b>	<b>Källförteckning .....</b>	<b>51</b>
9.1	Litteratur.....	51

<b>9.2</b>	<b>Styrdokument för Försvarsmakten .....</b>	<b>52</b>
<b>9.3</b>	<b>Andra källor.....</b>	<b>53</b>
<b>10</b>	<b>Bilagor.....</b>	<b>1</b>
<b>10.1</b>	<b>Bilaga 1.....</b>	<b>1</b>
<b>10.2</b>	<b>Bilaga 2.....</b>	<b>5</b>
<b>10.3</b>	<b>Bilaga 3.....</b>	<b>6</b>

## Konformitet i militär kontext – uniform klädsel påverkan på soldaten

### 1 Inledning

#### 1.1 Bakgrund

När jag gick andra året på militärhögskolan i Halmstad läste jag om ett berömt experiment om konformitet. Konformitet är att anpassa sina egna val efter den ”allmänna uppfattningen”. Experimentet genomfördes av Solomon Asch och syftade till att mäta hur kraftigt gruptrycket påverkar människor.<sup>1</sup> Forskaren Solomon Asch föddes i Polen och sedan flyttade han till USA. Asch bedrev forskning om social påverkan och genomförde det berömda konformitetsexperimentet på vilket min studie skall baseras.

Experimentet ledde till att jag började reflektera över vilka faktorer som gör att man blir påverkad av andras beteenden. Jag funderade även över om ett starkt hierarkiskt system kan påverka individens benägenhet att falla för konformitet. Jag studerade ämnet och då bland annat Stanley Milgrams berömda experiment om hur en stark ledare kan påverka individen.<sup>2</sup> I Försvarsmakten förekommer starka ledare i stor utsträckning och man umgås ofta i starkt sammansvetsade grupper som under långa tider är helt isolerade. I dessa grupper tillhör individen ett kollektiv och är ofta väldigt mån om att bli respekterad och omtyckt i gruppen. I denna typ av grupper skapas ofta en egen moralisk kompass eller värdegrund.<sup>3</sup> Det händer ibland att den enskilda individens värderingar ruckas då denne väljer att åsidosätta sina egna tankar för att passa in i gruppen. Kring detta ämne har det bedrivits mycket forskning, som tidigare nämnt Milgrams experiment samt även Philip Zimbardos ”The Stanford prison experiment”<sup>4</sup>. Denna forskning ansåg jag vara av den omfattningen att jag således inte hade vidare att tillföra. Originaliteten spelade roll i mitt val av ämne, att välja ett ämne som inte många forskare tidigare berört känns väldigt spännande och upplivande.

Vidare reflekterade jag kring ämnet och drog slutsatsen att det finns ytterligare faktorer som påverkar individen, vilka är specifika för Försvarsmakten. En faktor som skiljer soldater och officerare från många andra yrkesgrupper är den uniforma klädseln, vilken många anser hör ihop med yrket. Inom militären finns det ofta en underliggande vilja att ha en långtgående likformighet i kläder, ordning i skåpen och till och med frisyrer. Kan denna uniforma väg kanske påverka soldaten så att denne mister en del av sin individualitet och blir mer benägen att foga sig efter andra vid beslut eller beteenden i gruppen?

För att mäta hur den uniforma klädseln påverkar soldater använder jag mig av Solomon Aschs konformitetsexperiment i en ny tappning. Jag ämnar använda mig av både civila och uniforma kläder under mitt experiment för att sedan jämföra resultatet från de båda experimenten. Om individen reagerar på den uniforma klädseln med att visa större tendenser på konformt beteende kan slutsatser dras att liknande beteende återfinns på regementet.

---

<sup>1</sup> Banyard, P., Grayson, A., *Introducing psychological research second edition: revised and expanded*, (Palgrave, Houndmills: 2000) s. 5-8

<sup>2</sup> Milgram, S., *Lydnad och auktoritet experimentsituationer, resultat och utvärdering*, (Wahlström & Widstrand, stockholm: 1975)

<sup>3</sup> Kallenberg, Kjell, & Larsson, Gerry, *Direkt ledarskap.*, (Försvarshögskolan, Stockholm: 2006) s. 130

<sup>4</sup> Banyard, P., Grayson, A., *Introducing psychological research second edition: revised and expanded*, (Palgrave, Houndmills: 2000) s. 21-25

Under laborationen kommer främlingsgrupper att användas vilket innebär att de inte utsätter deltagaren för en specifik press. Om deltagaren ändå väljer att hålla med i dessa fallen är det sannolikt att soldaterna inte står emot konformiteten när de utövar sin tjänst. Dessutom har soldaterna en chef, med reell, makt som också utsätter dem för en press.

## 1.2 Problemformulering och syfte

Studien avser att undersöka hur den likformiga klädseln påverkar individens förmåga att tänka själv och dessutom handla utifrån den tanken. I Försvarsmakten skall vi använda oss av uppdragstyrning och tuffa beslut kommer att fattas på så låg nivå som situationen tillåter.<sup>5</sup> Dessa beslut måste denne kunna försvara i media och inför sina chefer. Därför är det viktigt att kontrollera om soldaten blir påverkad av omgivningen i sin tjänsteutövning. En risk finns att den enskilda soldaten agerar likadant som sin närhet utan att reflektera över sina handlingar. Av denna anledning bör en undersökning göras kring faktorer som kan påverka vår förmåga att stå emot ett konformt beteende. Baserat på resultat från experimentet samt med stöd ur litteratur kommer att det dras slutsatser om hur stor påverkan den likformiga klädseln har på soldaters individualitet.

Arbetet skall syfta till att undersöka huruvida det finns någon skillnad mellan bärandet av likformig klädsel eller inte. Studien avser undersöka om den likformiga klädseln påverkar enskilda individers förmåga att stå emot gruptryck.

### 1.2.1 FRÅGESTÄLLNING

För att konkretisera problemet är en kärnfråga vald och utifrån denna bryts mindre frågor ur, vilka skall syfta till att besvara problemet. Kärnfrågan är:

- Hur påverkar likformig klädsel den enskilda soldatens förmåga att stå emot konformitet?

Delfrågor:

- Har kläder någon betydelse i sociala sammanhang?
- Varför följer vissa individer gruppen och andra inte?
- Påverkas soldaten av likformig klädsel?

## 1.3 Avgränsningar

Jag har valt att endast använda mig av *soldater på Luftvärnsregementet* i Halmstad. Detta på grund av att jag själv studerar på Luftvärnets stridskola vilket ger mig en rent geografisk närhet samt har jag ett väl utbyggt kontaktnät på denna myndighet. Anledningen till detta är det knappa tidsspannet jag har fått för att färdigställa arbetet.

*Enskild soldat* är den nivå på vilken studien ämnar undersöka konformitetens påverkan. Då fokus ligger på individen kan främlingsgrupper användas för att slippa ta gruppprocesser i beaktande.

*Likformig klädsel*. Istället för att ta upp hela spektrat av vad som kan påverka soldater i deras beslutfattande så som grad, ålder, kön eller nationalitet har fokus lagt på likformig klädsel.

---

<sup>5</sup> Försvarsmakten, *Doktrin för gemensamma operationer* (Försvarsmakten, Stockholm: 2005) s. 71

## 1.4 Definition

*Konformitet* är enligt nationalencyklopedin "... socialpsykologisk term som betecknar att en individ ger efter för en grups förväntningar och uppfattningar. Konformitet innebär att det finns en skillnad eller konflikt mellan vad gruppen anser och vad individen själv annars skulle ha kommit fram till."<sup>6</sup>

## 1.5 Motiv till litteratur

Valet av litteratur baseras på att använda källor jag anser kunna vara representativa i de respektive ämnena som behandlas under arbetets gång. I några fall använder jag litteratur från andra ämnen för att bredda min förståelse kring processer som sker i grupper. Heineman<sup>7</sup> är ett exempel där jag väljer litteratur från andra ämnen men som lyckas koppla ihop bärandet av kläder till vissa specifika gruppprocesser. Lewenhaupts litteratur, *Kläders tysta språk*<sup>8</sup>, valde jag för att få en civil persons syn på kläders inverkan. Jag anser att det är en nykter åskådning av vad kläders påverkan kan få för känslor eller tankar. *Stridsuniformer*<sup>9</sup>, *Uniformsbestämmelser*<sup>10</sup> Kallenberg och Larssons *Direkt ledarskap för Försvarsmakten 2009*<sup>11</sup> valdes för att få en militär syn på bärandet av uniformen och de psykologiska processer som kretsar runt den. Levi<sup>12</sup> och Maltén<sup>13</sup> valdes för att de båda har ett gott anseende i den social psykologiska världen och deras förmåga att på ett enkelt sätt förklara invecklade processer. Milgram<sup>14</sup> är en framstående forskare inom framförallt lydnad och auktoritet vilket är tätt sammankopplat med hur gruppen har en auktoritär plats i läran om konformitet. Att använda mig av Aschs bok, *Social Psychology*<sup>15</sup>, och dennes vetenskapliga artikel *Opinions and social pressure*<sup>16</sup> publicerad i *Scientific American* kändes som en självklarhet då det är en ny tappning av dennes experiment som jag skall genomföra. Baron, Byrne, Johnson i *Exploring social psychology*<sup>17</sup> samt Aronson, Wilson och Akert i *Social Psychology*<sup>18</sup> anser jag på ett uttömmande sätt förklarar konformitetens olika faktorer som påverkar människan.

Banyard och Graysons samling *Introducing psychological research second edition: revised end expanded*<sup>19</sup> används för att det verket lägger fram den mest sakliga och träffande kritiken mot Aschs och i sin tur min laboration.

För att finna rätt metod vad avser det socialpsykologiska området väljer jag att studera litteratur från flera olika författare. Huvudsakligen använder jag Angelöw och Jonssons

---

<sup>6</sup> Nationalencyklopedin, *Konformitet*, <http://www.ne.se/artikel/228703> (2009-03-05)

<sup>7</sup> Heineman, P., *Mobbning gruppvald bland barn och vuxna*, (Natur & Kultur, Lund: 1987)

<sup>8</sup> Lewenhaupt, T., *Kläders tysta språk*, (Atlantis, Stockholm: 2005)

<sup>9</sup> Försvarsmakten, *Stridsuniformer*, <http://www.mil.se/sv/Materiel-och-teknik/Stridsuniform/> (2009-01-27)

<sup>10</sup> Försvarsmakten, *Uniformsbestämmelser för Försvarsmakten 2009*, (Högkvarteret, Stockholm: 2008)

<sup>11</sup> Kallenberg, Kjell, & Larsson, Gerry, *Direkt ledarskap.*, (Försvarshögskolan, Stockholm: 2006)

<sup>12</sup> Levi, D., *Group dynamics for teams*, (Sage publications, London: 2001)

<sup>13</sup> Maltén, A., *Grupputveckling*, (Studentlitteratur, Lund: 1992)

<sup>14</sup> Milgram, S., *Lydnad och auktoritet experimentsituationer, resultat och utvärdering*, (Wahlström & Widstrand, stockholm: 1975)

<sup>15</sup> Asch, S., *Opinions and social pressure*, (Scientific American, vol. 193, no. 5 november: 1955)

<sup>16</sup> Asch, S., *Social psychology*, (Prentice-Hall inc, New Jersey: 1952)

<sup>17</sup> Baron, R., Byrne, D., Johnson, B., *Exploring social psychology*, (Boston, Allyn & Bacon: 1998)

<sup>18</sup> Aronson, E., Wilson, T., Akert, R., *Social Psychology*, (New Jersey, Prentice Hall, 2002)

<sup>19</sup> Banyard, P., Grayson, A., *Introducing psychological research second edition: revised end expanded*, (Palgrave, Houndmills: 2000)



*Introduktion till socialpsykologi*<sup>20</sup>, Einarsson och Chiriac *Gruppobservationer Teori och praktik*<sup>21</sup> samt Kvaless *Den kvalitativa forskningsintervjun*<sup>22</sup>. Till viss del används även Ejvegårds *Vetenskaplig metod*<sup>23</sup> för att få en generell överblick för den vetenskapliga metoden.

Detta arbete kommer att innefatta en laboration vilket innebär att det är viktigt att ta hänsyn till de forskningsetiska principerna och därför är det viktigt att jag studerar Vetenskapsrådets *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*<sup>24</sup>.

## 1.6 Disposition

Inledningsvis i arbetet kommer metoden att förklaras vilken skall syfta till att kvalitetssäkra laborationen och i sin tur arbetet.

Därefter kommer teorier som berör konformitet och klädval att beskrivas. Dessa kapitel skall ge en förståelse för de processer vilka styr huruvida konformitet och uniforma kläder påverkar individer.

Därefter skall resultatet redovisas från laborationen vilket analyseras och diskuteras kring. Slutsatser kommer att dras över tiden i arbetet och sedan sammanställas i avslutningen.

Slutligen kommer slutsatser huruvida det finns några tendenser som pekar mot att det uniforma klädvalet påverkar soldaterns enskilda förmåga att stå emot ett konformt beteende att sammanställas.

## 2 Metod

### 2.1 Inledning

En central del i mitt arbete kommer vara det experiment jag skall genomföra. För att styrka resultaten och diskutera dess validitet skall jag ta stöd i den litteratur som finns i och runt ämnet.

I experimentet ska en grupp på fem soldater samlas i ett klassrum för att medverka i ett test för att ”studera psykologiska faktorer vid visuell bedömning”<sup>25</sup>. Studien skall enligt testledaren gå ut på att bestämma längden på ett antal linjer. På en plansch finns linjerna presenterade, ett streck till vänster och tre streck till höger, med frågan: Vilka linjer överensstämmer? Soldaterna är instruerade att ge svaren högt och tydligt i den ordning de sitter.<sup>26</sup>

Det finns i själva verket bara en testperson i varje grupp. Resterande av soldaterna är medhjälpare i experimentet och kommer att få instruktioner att de skall svara samstämmigt. Testobjektet sitter en plats ifrån slutet så att alla medhjälparna utom en svarar före denne.

<sup>20</sup> Angelöw., B., Jonsson, T., *Introduktion till socialpsykologi*, (Studentlitteratur, Lund: 2000)

<sup>21</sup> Einarsson., C., Chiriac, E., *Gruppobservationer Teori och praktik*, (Studentlitteratur, Lund: 2002)

<sup>22</sup> Kvale, S., *Den kvalitativa forskningsintervjun*, (Studentlitteratur, Lund: 1997)

<sup>23</sup> Ejvegård, R., *Vetenskaplig metod*, (Studentlitteratur, Lund: 2003)

<sup>24</sup> Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, (1990)

<sup>25</sup> *Deltagar brev*, Bilaga 1

<sup>26</sup> *Experimentets utformning*, Bilaga 3

Testledaren och observatören iakttar sedan objektets reaktion till den enhälliga åsikten. Väljer objektet att följa gruppens svar eller står denne emot det sociala tryck som denne utsätts för? Experimentet genomförs en gång med civila kläder och en med uniforma kläder, per soldat, för att ta reda på om det blir några skillnader om de har likformig klädsel. Experimentet filmas och efter båda testen sker en kort intervju.<sup>27</sup>

## 2.2 Tillvägagångssätt

Under arbetes gång har jag reflekterat över vem som skall utsättas för försöket. Jag valde efter övervägande att använda soldater som genomför sin värnplikt. Anledningen till mitt val av soldater var min rent geografiska närhet, samt ett väl etablerat kontaktnät till myndigheten. De specifika soldaterna har dessutom en tjänst som finns i hela Försvarsmakten och i utlandsstyrkan. De är vaktsoldater. Därför anser jag att det kan vara representativa för soldater i Försvarsmakten. Under arbetets gång funderade jag över om jag endast skulle använda en uniform grupp av manliga individer i 19-23 års ålder men jag insåg att det i för stor utsträckning kommer att begränsa mitt urval av informanter.

Platsen jag valde för att genomföra försöket samt intervjun är i soldatens närhet men inte där denne i vanliga fall uppehåller sig i sin vardag. Min tanke med detta är att hamna i en avslappnad miljö inom området där respondenten känner sig trygg. Jag vill ta ut soldaten ur sin ordinära miljö för att minska risken att deltagarens beteende härleds till miljön och inte försöket.

Som medhjälpare i testet valde jag en annan grupp inom garnisonen som inte tillhör samma kategori av soldater. Chansen att dessa har träffats eller har en relation är väldigt liten. Under planeringen var jag mån om att använda mig av medhjälpare som inte har en relation till informanterna. Anledningen till detta är på grund av försökets natur kan personliga relationer mellan medhjälpare och försöksperson påverka resultatet. Genom att använda främlingar behöver man inte ta hänsyn till grupprocesser, beundran eller antipati mellan enskilda individer.

## 2.3 Kvalitativ och kvantitativ metod

Kvalitativ och kvantitativ metod är två metoder med vilket det går att tolka forskningsresultat på. Användandet av kvalitativ eller kvantitativ forskning beror till stor del på vilken karaktär som frågan som ställs har. Med den kvalitativa forskningen kan man läsa in saker som man som forskare får en "känsla" utav. Det kan vara det allmänna sinnestillståndet vilket informanten är i till exempel om denne gråter eller verkar stressad. Dock får forskaren vara uppmärksam då denne använder sig av den kvalitativa metoden för allt forskaren tolkar ur situationen kommer från ens egna förförståelse. Den kvalitativa metoden används ofta i början av ett arbete när forskaren skall läsa och förstå den kunskap som redan är erhållen på området. Men för att tolka en text eller en tabell som är av kvantitativ karaktär så bör forskaren läsa in kvalitativa tydningar i den för tillfullo förstå den.<sup>28</sup> Under experimentet kommer jag ha tillfälle att både träffa deltagarna ansikte mot ansikte samt att jag kommer att filma vissa delar av försöket. Detta ger mig möjlighet att vid senare tillfälle gå tillbaka, titta på och analysera resultatet ytterligare.

---

<sup>27</sup> *Experimentets utformning*, Bilaga 3

<sup>28</sup> Kvale, S., *Den kvalitativa forskningsintervjun*, (Studentlitteratur, Lund: 1997) s. 69

Information om känslor eller uttryck är data som jag inte hade kunnat använda om jag endast hade gjort en kvantitativ studie. Den kvantitativa syftar endast till att komma fram till "hårddata" som kan behandlas statistiskt. Denna har fördelen att det med enkelhet kan åskådliggöras med hjälp av grafer eller tabeller. Utifrån all "hårddata" kan det dras slutsatser genom att på olika vis tolka den, dessutom ges läsaren en möjlighet att själv dra slutsatser.<sup>29</sup> Att använda den kvantitativa metoden ger mig inte tillfälle att väga in saker som blickar, kroppsrörelser eller röstläge. Dock kommer delar av resultatet från laborationen att behandlas med den kvantitativa metoden

*"Vetenskapligt sett är det ena slaget av data inte finare, bättre eller mera användbart än det andra. Däremot är det lättare att göra mer exakta och mer objektiva jämförelser om hårddata används."*<sup>30</sup>

Av denna anledning känner jag att det är viktigt att de kvantitativa resultaten även uppmärksammas. Med denna metod kan jag verifiera det resultat jag får fram med kvalitativ metod och underbygga resonemanget.

I arbetet kommer jag att använda den kvalitativa metoden till största del och den kvantitativa metoden kommer att användas för att underbygga de resonemangen.

## 2.4 Observationer

Under försöket jag skall genomföra kommer jag använda mig av en *fullständig observatör*. Den *fullständiga observatören* skall ha en öppen roll. Dock skall inte gruppen känna till vad det är denne i själva verket skall iakttä. En svaghet med denna form av observation är att det kan vara svårt att förstå vad som blir observerat.<sup>31</sup> Denna *fullständiga observatör* som jag skall använda mig av har en enkel uppgift, att observera försöksdeltagarens sinnesstämning. Det enkla med detta är att denne aldrig behöver förstå grupprocessen i gruppen då de är främlingar för varandra. Det svåra är att förstå vilka känslor individen verkligen ger uttryck för. Av denna anledning används observatörernas iakttagelser endast för att underbygga redan existerande tendenser som kan ses utifrån intervjun och egen observation.

Genom observation kan denne se yttringar som en utomstående och objektiv part vilket innebär att denne kan uppfatta vad som verkligen händer utan att bli påverkad av grupprocesser i gruppen. Här kan känslor eller yttringar observeras som är mer eller mindre omedvetna. Detta ger ytterliggare en dimension till intervjun där det endast återberättas en händelse ur en subjektiv synvinkel. I en intervju kan det exempelvis vara svårt att ta upp vissa känsliga frågor.<sup>32</sup>

Om en videokamera används till att göra en observation kan det ge stora fördelar. Exempelvis ges möjlighet att gå tillbaka och studera materialet samt hitta nya vinklingar. Däremot finns det en risk att detta tekniska hjälpmedel har en inverkan på själva objektet som är under observation. Det kan också leda till att forskaren får för mycket råmaterial som denne sedan måste bearbeta.<sup>33</sup>

---

<sup>29</sup> Ejvegård, R., *Vetenskaplig metod*, (Studentlitteratur, Lund: 2003) s. 36

<sup>30</sup> Ibid. s. 37

<sup>31</sup> Angelöw, B., Jonsson, T., *Introduktion till socialpsykologi*, (Studentlitteratur, Lund: 2000) s. 76

<sup>32</sup> Einarsson, C., Chiriac, E., *Gruppobservationer Teori och praktik*, (Studentlitteratur, Lund: 2002) s. 23

<sup>33</sup> Ibid. s. 25

## 2.5 Intervju

Till intervjun kommer en strukturerad intervju att användas efter varje testserie med respektive deltagare. Att standardisera frågorna ger ett gott underlag till att senare kvantifiera svaren på denna intervju. Med hjälp av underlaget kan jag sedan ta fram orsaker till varför exempelvis svaren blev som de blev på laboratorieexperimentet eller andra orsakssamband i ämnet som valts.<sup>34</sup> Under intervjuerna kommer jag att ta hänsyn till vissa känslor och intuitiva aningar som jag får för att sedan titta på dessa ur ett kvalitativt sammanhang.

Frågorna som jag valt måste ha en hög reliabilitet för att verkligen få svar på det jag frågar efter. Det jag vill ha ut av frågorna är egentligen varför de väljer att antingen gå med eller emot gruppen samt vilka känslor de upplever när de gör det. Dessutom vill jag se om informantens uppfattning stämmer överens med de tendenser denne visar under experimentet för det konforma beteendet. Med hjälp av informationen jag får om informantens känslor kan jag dra slutsatser om experimentets validitet samt ha en mer djuplodad diskussion om hur konformiteten verkligen påverkar den enskilda individen. Frågorna återfinns i intervjuguiden.<sup>35</sup>

## 2.6 Forskningsetiska principer

Närhelst ett experiment genomförs och människor är inblandade bör man ta hänsyn till de forskningsetiska principerna. Dessa regler är till för att skydda samhällets medlemmar mot forskning som inte har ett etiskt försvarbart syfte och inte har reflekterat över följderna vilket hans/hennes arbete kan ha. Vid all forskning måste det ske ett övervägande mellan hur stor nytta denna kan ha för samhället mot vilka risker arbetet kan ha för enskilda individer som utsätts för det.<sup>36</sup>

Det finns principiellt fyra krav som ställs på forskaren: *Informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*.<sup>37</sup>

*Informationskravet* är det krav vilket styr hur mycket information som den individ som innefattas i försöket bör få innan det genomförs. Deltagarna skall bland annat veta vilken institution forskaren arbetar på, vilka vinster forskningen kommer få, vad försöket går ut på, och om det kan finnas några risker eller obehag med att delta. I vissa fall måste forskaren inte detaljerat återge vad som kommer att hända i experimentet. Detta är i de fall där deltagarens vetande kan äventyra laborationen. I dessa fall bör informationen lämnas efter försöket så snabbt som möjligt.<sup>38</sup> I min uppsats tar jag hänsyn till detta genom att lämna ut ett deltagarbrev<sup>39</sup> till samtliga deltagare där de kan läsa om vem jag är och varför jag genomför experimentet. Dock undanhåller jag vissa detaljer för att inte äventyra resultatet. Däremot tar jag direkt efter försökets och intervjus slut upp samtliga detaljer med laborationen.

*Samtyckeskravet* innebär att alla deltagare är fria att själva bestämma om de vill delta i testet. Detta innebär att forskaren bör få deltagarens samtycke antingen muntligt eller skriftligt för att få använda denne i experiment. Under forskningen skall varje individ även kunna

<sup>34</sup> Angelöw., B., Jonsson, T., *Introduktion till socialpsykologi*, (Studentlitteratur, Lund: 2000) s. 78

<sup>35</sup> *Intervjuguide*, Bilaga 2.

<sup>36</sup> Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, (1990) s. 5

<sup>37</sup> *Ibid.* s. 6

<sup>38</sup> *Ibid.* s. 7

<sup>39</sup> *Deltagar brev*, Bilaga 1

avbryta sin medverkan utan att det skall ha några negativa konsekvenser för denne. Forskaren får heller inte på något sätt utföra påtryckningar av något slag på individen för att denne skall avbryta eller medverka i försöket.<sup>40</sup> Under försökets gång samt i deltagarbrevet meddelas att deltagaren när helst denne vill kan lämna experimentet och att detta inte kommer att ha negativa konsekvenser för den enskilde. Dessutom står det i deltagarbrevet att om personen inte vill delta är det tillåtet att bryta när som helst. Jag anser inte att soldaterna är i beroendeställning till mig under försökets gång och jag understryker detta faktum ytterligare genom att använda civila kläder då jag tar emot dem. Detta för att inte visa min militära grad.

*Konfidentialitetskravet* berör hur forskaren bör handha personuppgifter och annan information om deltagarna för att inte obehöriga skall ta del av dessa. All personal i försöket som handhar känsliga uppgifter bör underteckna en tystnadsplikt. När resultatet av försöket skall presenteras bör alla signum för att identifiera enskilda individer vara borttagna. Det skall vara praktiskt omöjligt för utomstående att identifiera eller ta del av uppgifterna.<sup>41</sup> Under experimentet väljer jag att inte utforma en skriftlig överenskommelse om tystnadsplikt. Istället blir medhjälparna upplysta om att en del av uppgifterna som behandlas är skyddade av personuppgiftslagen (PUL). Jag kommer i min presentation inte använda några namn som går att härleda tillbaka till personer. Dessutom kommer jag att utelämna uppgifter om på vilken pluton som deltagarna i försöket tillhör för att ytterligare skydda dessa. Information som är känslig kommer att förvaras inlåst på ett kontor.

*Nyttjandekravet.* Den information jag får från individerna vid min forskning får endast användas i denna uppsats. Informationen får inte ges ut till någon annan som kan tänkas använda den för privat eller kommersiellt bruk. Uppgifter som insamlats för forskning får inte användas som grund i beslut om vård, tvångsintagning eller något dylikt om inte individen ger sitt samtycke till detta.<sup>42</sup> Jag kommer inte att vidta några speciella åtgärder för att följa nyttjande kravet förutom att jag har läser och förstår detta krav.

### 3 Uniform i svenska Försvarsmakten

#### 3.1 Bärande av uniform

I den Försvarsmakten används uniform av flera syften. Den är hållbar, flexibel och lämplig för tjänsten. Dessutom skall den skydda bäraren på det stridsfält som soldaten befinner sig på. Sist men inte minst skall den skapa en gemenskap för soldater och officerare och vara en symbol för vår stolthet för Sverige och Försvarsmakten.<sup>43</sup>

Från början var uniformen färgrik och glänsande för att visa sin tillhörighet. Senare byttes dock dessa ut till färger som överensstämde bättre med omgivningen på grund av de negativa egenskaperna med att synas allt för mycket. Senare utvecklades även kamouflagemönstret för att ytterligare smälta in. Uniformen har skapats för att utstråla kvalitéer hos bäraren som är eftertraktade, så som breda axlar, smala midjor och långa ben.<sup>44</sup>

---

<sup>40</sup> Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, (1990) s. 9-10

<sup>41</sup> Ibid. s. 12

<sup>42</sup> Ibid. s. 14

<sup>43</sup> Försvarsmakten, *Stridsuniformer*, <http://www.mil.se/sv/Materiel-och-teknik/Stridsuniform/> (2009-01-27) s. 1

<sup>44</sup> Lewenhaupt, T., *Kläders tysta språk*, (Atlantis, Stockholm: 2005) s. 55

För att reglera bärandet av uniform har Försvarsmakten utarbetat ett reglemente som skall vara till stöd. I denna beskrivs hur soldaten bär uniformen och vilka plagg som är tillåtet att bära och så vidare. Försvarsmakten menar att ett vårdat yttre och ett korrekt uppträdande kommer att inge respekt och förtroende för soldaten.<sup>45</sup>

Försvarsmakten lägger stor vikt vid sin uniformskultur. Dels för att den är en lämplig klädsel för våra huvuduppgifter samt är den till stor del ett sätt att känna samhörighet i Försvarsmakten och vid förbanden. Dessutom finns bärandet av uniform reglerat i krigets lagar, vilka är internationella överenskommelser om hur man bör agera i stridssituationer.<sup>46</sup>

Uniformen har självklart en praktisk och en folkrättslig användning men det jag har valt att studera är den socialpsykologiska användningen. Enligt ovan så står det att denna skall inge förtroende och respekt till sin omgivning.

- Av vilken anledning har människor respekt för en uniform, trots att dessa inte känner bäraren?
- Är den en symbol för något annat?
- Vad har den för inverkan på dem som bär den då?

Likväl som människor i sin omgivning och i övriga samhället hyser en respekt för uniformen så hyser bäraren också en respekt för den. Enligt min erfarenhet vill bäraren leva upp till samhällets förväntningar på uniformen för helt plötsligt representerar denne inte längre sig själv utan en hel organisation. Vid valet att ta på sig en uniform och tillhöra en grupp görs ett konformt val där individen väljer att ta sig till de värderingar som organisationen står för. Angelöw och Jonsson säger detta om grupper ”*Dessa individuella sammanslutningar, eller grupper, kan värna om individen och ge värme och kärlek, men kan samtidigt ibland fordra lydnad och underkastelse.*”<sup>47</sup> Vid ingående i gruppen Försvarsmakten väljs samtidigt en värdegrund åt individen som alla dess medlemmar måste underkasta sig. Dessutom är kulturen mycket hierarkiskt vilket innebär att ett konstruerat gradsystem bestående av tecken också kommer att påverka dig och du är tvungen att underkasta dig de med högre grad.

Jag anser att uniformens kraftuttryck för fördelaktiga egenskaper har hängt kvar i tanken om hur en officer bör vara även om det inte i lika stor utsträckning förstärks i dagens uniformer. Det finns en hel del tankar om hur en man/kvinna med uniform är och dessa grundar sig säkert i en gammal uppfattning om de goda värden uniformen representerar. När den värnpliktige rycker in lever han i denna tro och har då lättare att falla för beteenden som kan uppfattas som konforma.

”*En unison klädkod suddar bort individen, privat status blir oväsentligt, den sociala tillhörigheten är given.*”<sup>48</sup> Uniformens makt är stark. Den ger pondus och i vissa fall ger den tillåtelse att utföra våld. Detta innebär att alla är lika mycket värda då de bär uniformen, bondpojken och rikemanssonen har samma värde. Det kan vara en eftersträvanssvärd känsla för en del människor att känna att de tillhör och att genom uniformen få status som de inte har privat.

---

<sup>45</sup> Försvarsmakten, *Stridsuniformer*, <http://www.mil.se/sv/Materiel-och-teknik/Stridsuniform/> (2009-01-27) s. 1

<sup>46</sup> Försvarsmakten, *Uniformsbestämmelser för Försvarsmakten 2009*, (Högkvarteret, Stockholm: 2008) s 15

<sup>47</sup> Angelöw., B., Jonsson, T., *Introduktion till socialpsykologi*, (Studentlitteratur, Lund: 2000) s. 125

<sup>48</sup> Lewenhaupt, T., *Kläders tysta språk*, (Atlantis, Stockholm: 2005) s. 48

### 3.2 Kläders betydelse i sociala situationer

Kläder, målning eller gemensamma symboler har varit viktiga genom alla tider. Även om kläder har haft en rent praktisk användning så har de också använts för att signalera status, ekonomisk standard och grupptillhörighet. Det har inte alltid varit kläder som har signalerat detta. Under 500 talet f. kr. gick huvuddelen av grekerna runt nakna för den allmänna uppfattningen var att kroppen var vacker i sig och att täcka den med kläder var onödigt.<sup>49</sup>

För att visa sin tillhörighet i en grupp kan medlemmar i denna använda liknande kläder eller utseende. Vilket klädesplagg det är har ingen betydelse utan det är något som växer fram i gruppen mer eller mindre medvetet. Kläder påverkar mest under de olika utvecklingsperioderna som är osäkra i livet, så som puberteten eller ingången i medelåldern. Under dessa perioder försöker människor komma på vilka de är.<sup>50</sup> Vägrar individen ge efter för exempelvis klädval kan det innebära att individen blir utfryst från gruppen och för huvuddelen av alla människor är den sociala gruppen en sådan eftersträvarsvärd plats att de är villiga att gå långt i konformismen för att få tillhöra denna. Det kräver ett stort mod och en stor beslutsamhet för att opponera mot gruppens uppfattning. Trots att plaggen som individerna bär ofta inte har en rent praktisk användning så som skydd mot kyla eller mot vind. Detta visar att i vår vilja att säga någonting med våra kläder är människor beredda att utsätta sig själva för obehag.

I de flesta sociala situationer blir människor påverkade av det som kan kallas den osynliga klädkoden. Klädkoden kan förklaras med hur individer klär sig i ett område eller grupp för att kommunicera att de tillhör just den klicken. Detta språk kan vara mycket svårtolkat och väldigt svårt att uttyda. Ändock kan människor i ett specifikt område avläsa denna kod mycket noggrant och bilda sig en uppfattning om dig eller åtminstone veta att du inte tillhör deras grupp. Genom att klä sig på ett speciellt vis går det att kommunicera vilken grupp man tillhör eller vill tillhöra.<sup>51</sup>

### 3.3 Summering

Kläder påverkar individen medvetet eller omedvetet. Den kan utstråla olika värden goda såväl som dåliga. Vid valet av att bära en uniform tar individen även på sig att efterleva de förväntningar som följer med plaggen. Kläder används ofta för att signalera status eller grupptillhörighet denna signalering kallas för den osynliga klädkoden. Klädkoden påverkar hur människor bemöter dig och är även en signal på hur du vill bli bemött. Uniformer påverkar medvetet eller omedvetet både bärarens och omgivningens förväntningar på olika vis.

## 4 Konformitet

### 4.1 Vad är det?

Konformitet är att ge vika för den allmänna uppfattningen. Det är att rätta sig efter vad den stora massan anser vara rätt. Det kan handla om värderingar, kläder eller åsikter. ”*Samstämmighet/konformitet inom grupper möjliggörs genom ett samspel mellan*

<sup>49</sup> Torsson, K., *Kläder & mode förr och nu*, (Konsumentverket, Vällingby: 1983) s. 9

<sup>50</sup> Heineman, P., *Mobbning gruppvåld bland barn och vuxna*, (Natur & Kultur, Lund: 1987) s. 78

<sup>51</sup> Lewenhaupt, T., *Kläders tysta språk*, (Atlantis, Stockholm: 2005) s. 27

*medlemmarnas sätt att uppfatta, tänka känna och bete sig.*<sup>52</sup> Det handlar helt enkelt om att ta till sig av normerna som gruppen står för. Inom varje grupp kan normerna skilja sig. Vad som bestämmer normen inom en grupp kan vara en stark ledare eller växer normen omedvetet fram. I Försvarsmakten kan det verkligen sägas att det finns starka ledare och reglementen som bestämmer vad som är ett acceptabelt beteende.

*”Conformity occurs through influence from the group caused either by providing information about the appropriate way in which to behave or through implied or actual group pressure”*<sup>53</sup> För att det överhuvudtaget skall finnas konformitet måste det finnas en social sammansättning som sätter någon form av tryck på individen. Beroende på hur ofta individen blir utsatt för de sociala influenserna kommer det att påverka denne olika mycket. Om personen bara vid ett tillfälle blir pressad eller tillsagd att göra en sak så kommer detta inte ändra dennes värdering utan bara beteende. Dock om detta sker ett otal gånger kommer till slut värderingarna hos personen förändras i grunden. Under värnplikten blir soldater i stor utsträckning utsatt för en upprepad och rutinmässig press av befäl och andra värnpliktiga för att falla in i leden.

Asch genomförde 1955 en känd konformitetsstudie. Baserat på denna studie kunde han förklara varför människor var benägna att svara fel trots att när de var ensamma svarade de nästan alltid rätt. Trots att det inte fanns en uppenbar press på individen valde försöksdeltagaren trots allt att gå med gruppen i många av fallen. För varje individ skiljde det dock av vilken anledning de valde att följa gruppen. Vissa resonerade att de förstätt instruktionerna fel och andra resonerade att de inte kommer bli omtyckta i gruppen om de väljer att gå emot denna. Detta visar tydligt på vilken kraft detta fenomen kan ha på människor.<sup>54</sup> Detta skedde i främlingsgrupper där ingen har någon makt eller kontroll över någon annan.

*Toleransgränser* är ett begrepp som Maltén beskriver när han talar om konformitet i grupper. Han beskriver hur stor tolerans det finns i gruppen för oliktankande eller hur långt en gruppmedlem kan gå utanför gruppens normer och ändå bli accepterad. Speciellt då det är en utomstående kraft som hamnar i konflikt med gruppen blir gruppen oftast mer snäv i sina toleransgränser och accepterar färre utsvävningar. Gruppen genomför en *gruppkontroll* på individen. Om individen vill tillhöra gruppen och gruppen anser att denne svävar ut ifrån gruppens normer kan den välja att utsätta individen för sociala sanktioner. Mot dem som ställer in sig i ledet, har ett konformt beteende, verkar gruppen uppmuntrande och erkännande. Exempel på sociala sanktioner kan vara gliringar, skämt eller rent av avståndstagande. För att de sociala sanktionen skall ha någon effekt måste gruppen ha en hög attraktionskraft annars struntar individen i om han/hon tillhör gruppen eller ej.<sup>55</sup>

*”Konformiteten kan alltså upplevas som en trygghet men även som en tvångströja.”*<sup>56</sup> Beroende på i hur stor omfattning individen i gruppen är beredd ge efter för grupptricket kan konformiteten uppfattas på olika sätt. Även hur långt individen personliga värderingar är från gruppens kan vara avgörande för dennes känslor inför den.

---

<sup>52</sup> Maltén, A., *Grupputveckling*, (Studentlitteratur, Lund: 1992) s. 29

<sup>53</sup> Levi, D., *Group dynamics for teams*, (Sage publications, London: 2001) s. 134

<sup>54</sup> Asch, S., *Opinions and social pressure*, (Scientific American, vol. 193, no. 5 november: 1955) s. 31-35

<sup>55</sup> Maltén, A., *Grupputveckling*, (Studentlitteratur, Lund: 1992) s. 30

<sup>56</sup> Ibid. s. 30



## 4.2 Nackdelar

En klar nackdel med konformt beteende är att komma in i ett så kallat *grupptänkande* vilket innebär att istället för att se objektivt på en fråga väljer gruppmedlemmarna att förstärka varandras uppfattningar. Tron att gruppen är oförstörbar och övermäktig är ofta ett vanligt inslag i sådana grupper. En faktor för att grupptänkandet överhuvudtaget skall kunna uppstå är att gruppen är tätt sammansvetsade. I denna grupp är individerna så upptagna med att "dunka varandra i ryggen" för att inse de begränsningar och negativa aspekter med sina idéer.<sup>57</sup>

En form av grupptänkande är *riskförskjutning eller polarisationseffekt*. Det kan förklaras med att beslut som tas kan ofta komma att bli extrema på det ena eller andra hållet för att bli likt gruppen. Istället för att stå för sin egen värdering är individen beredd att gå långt för att hålla gruppen om ryggen. Desto mer extrem ståndpunkt individen tar i gruppen desto mer bekräftelse får denne. Detta beteende leder till att individens åsikt tenderar till att bli väldigt extrem.<sup>58</sup> I dessa fall kan Nazityskland ses som ett exempel där, inte alla, men många var villiga att gå långt för att få uppskattning i gruppen. Värderingar och handlingar blev mer extrema med tiden. Detta slutade med ett oerhört lidande för ett stort antal människor.

## 4.3 Fördelar

Om gruppen lyckas med att hålla ett högt tak för personliga egenheter och variationer i värderingar finns det positiva avkastningar med att arbeta i gruppen. En viss konformitet krävs dock av individen för att överhuvudtaget kunna vara i en grupp. Att visa hänsyn för varandra kan vara ett konformt beteende. Att tillhöra en grupp innebär att det finns ett antal människor som kan dela ens funderingar och tankar eller för att känna trygghet.<sup>59</sup> Just tryggheten att ha en grupp med människor att förlita sig på är mycket värd och att kunna ge den här tryggheten till människor kan skapa god arbetsförmåga och ett psykiskt välmående.

En annan positiv egenskap jag kan se med konformt beteende är om gruppen har en god värdegrund och om gruppen dessutom har en hög attraktionskraft och god förmåga att locka till sig individer innebär det att medlemmarna är beredda att gå långt för att tillhöra den. Då kan denna grupp använda det konforma beteendet som människan har för att förändra människor med tvivelaktiga värderingar och genom de sociala sanktionerna få dessa på rätt spår. I Försvarmakten finns det en tydlig yttre gräns för vad som är tillåtet att tycka och genom att nyttja en social press på individer kan organisationen förändra dessa till det bättre.

## 4.4 Summering

Konformitet är att förändra någons eller en grupps beteende eller värderingar genom att utsätta den för social press medvetet eller omedvetet. En grupp strävar i de flesta fallen efter att vara unison eller likformig i sina värderingar och beteenden. Är den inte det så skapas det en social press av ledaren eller omedvetet mellan individerna vilken försöker rikta gruppen. Det konforma beteendet har sina fördelar likväl som det har sina nackdelar. Det skapar sammanhållning likväl som det kan splittra en grupp. Hur man än väljer att se på det

---

<sup>57</sup> Maltén, A., *Grupputveckling*, (Studentlitteratur, Lund: 1992) s. 31

<sup>58</sup> Ibid. s. 31-32

<sup>59</sup> Ibid. s. 30

konforma beteendet så är det en kraftfull faktor i det sociala samspelet som antingen fjättrar eller skapar en trygghet för individen.

## 5 Laborationsresultat

Hela laborationen genomfördes under en dag. Den är indelad i tre skeden Förstudien, Experiment 1 och Experiment 2. I Förstudien, sker en kontroll på de båda testen mot varandra så att de bedöms som lika svåra av ett antal individer. De båda testen består av 10 frågor var. De två olika testen benämns "Uniform" och "Civil" efter vilka kläder som bärs av deltagarna på respektive. Experiment 1, ett antal deltagare genomför både "Uniform" och "Civil". Experiment 2, under detta skede genomför varje deltagare endast ett test med antingen civila eller uniforma kläder.

### 5.1 Förstudie

Till en början genomfördes en förstudie för att fastställa om det går att svara rätt på testet. Denna bestod av 10 frågor. Detta test genomförs enskilt med individer för att de inte skulle bli påverkade av konformiteten. Testet genomförs med fem individer vilka är studenter ur Halmstad Garnison.

	Uniform	Civil
Testperson	Antal fel	Antal fel
1	0	0
2	0	0
3	1	1
4	0	0
5	0	0

Tabell 1. Resultat i förstudien

Med detta resultat kunde jag fastställa att det var relativt enkelt att se vilka linjer det var som överensstämde. Det blev fel i 2 % av fallen och det var 20 % av deltagarna som någon gång svarade fel. Svårighetsgraden på de båda testen är också ungefär lika enligt denna förstudie. Det kan påvisas för att det skedde lika många fel under de båda testen dock ansåg två stycken individer att testet med civila kläder var lättare. Detta får tas i beaktande när jag analyserar resultatet från soldaterna.

### 5.2 Experiment 1

Ett experiment genomfördes sedan med sju icke anande försöksdeltagare. I detta test genomförde varje deltagare två olika tester. Först genomförde deltagarna ett test med civila kläder och därefter ett med likformig klädsel. Varje test innehöll 10 frågor. Testet inleddes med att medhjälparna svarade rätt på två frågor och i samtliga fall följde testobjektet. Dessa användes för att få testobjektet att lita på medhjälparna. Således är det endast 8 frågor i varje testserie som objektet kan uppvisa ett konformt beteende och göra "fel" på.

	Uniform	Civil
Testperson	Antal fel	Antal fel

1	5	3
2	1	0
3	0	2
4	0	0
5	1	0
6	0	0
7	4	1
Summa	11	6

Tabell 2. Resultat från experiment 1.

**Alla testfrågor:** Vid antingen civila eller uniforma kläder svarade 5 deltagare fel vilket är ungefär 71 %. Dessutom svarade deltagarna fel 17 gånger av 112 frågor vilket är ungefär 15 % av testfrågorna.

**Uniform klädsel:** Med uniform klädsel svarade 4 av deltagarna fel någon gång det är ungefär 57 %. Deltagarna svarade fel 11 gånger av de 56 de blev frågade vilket är ungefär 20 % av frågorna

**Civil klädsel:** Med civil klädsel svarade 3 av deltagarna fel vilket är ungefär 43 %. Med civil klädsel svarade deltagarna fel på 6 stycken frågor av de 56 som ställdes vilket är ungefär 11%.

### 5.3 Experiment 2

I detta experiment har det skett en del förändringar. Förändringar som skedde var att försöket inte utfördes på varje deltagare två gånger utan istället valde jag att låta hälften bli prövade med civila kläder och hälften med likformiga kläder. Detta betyder att det är 14 deltagare i testet 7 med civila kläder och 7 med uniforma kläder. Förändringen gjordes för att se om det gjorde någon skillnad huruvida deltagarna gör experimentet två gånger. Informanten utför samma testserie på båda försöksplatserna. Andra förändringen som gjordes var att de frågor vilka jokrarna skulle svara rätt på byttes. Jokrarna svarade rätt på de fyra frågor där det fanns en uppenbar skillnad mellan längden på strecken istället för endast de två första som de gjorde i experiment 1. Detta innebär att endast 6 stycken frågor i varje test som deltagaren kan uppvisa ett konformt beteende och svara "fel" på.

	Uniform	Civil
Testperson	Antal fel	Antal fel
1	0	0
2	1	0
3	1	0
4	0	0
5	0	0
6	0	1
7	1	1
Summa	3	2

Tabell 3. Resultat från experiment 2.

**Alla testfrågor:** Vid antingen civila eller uniforma kläder svarade 4 av de 14 deltagare fel vilket är ungefär 29 %. Dessutom svarade deltagarna fel 5 gånger av 84 frågor vilket är ungefär 6 % av testfrågorna.

**Uniform klädsel:** Med uniform klädsel svarade 3 av deltagarna fel någon gång det är 43 % av deltagarna. Deltagarna svarade fel 7 gånger av de 42 de blev frågade vilket är ungefär 7 % av frågorna

**Civil klädsel:** Med civil klädsel svarade 2 av deltagarna fel vilket är ungefär 29 %. Med civil klädsel svarade deltagarna fel på 2 stycken frågor av de 42 som ställdes vilket är ungefär 5%.

Från det första till det andra testet har det förmodligen hänt någonting som får deltagarna att börja misstänka att det är ett test i konformt beteende. Om man jämför resultaten mellan det första och det andra experimentet står det klart att det endast är hälften så många som någon gång gör fel på det andra experimentet. En observation som jag gjorde var att en av soldaterna högt och tydligt förkunnade att denne hade sett testet innan och det handlade om gruppsyck. Detta skedde i klassrummet inför alla som senare skulle genomföra experimentet. Jag valde att ändå fortsätta med experiment två trots risken att resultatet kunde bli missvisande. Testet bygger på att gruppen inte förstår vad den blir utsatt för och det kan tydligt ses på skillnaden mellan det första och andra experimentet. Dessutom framkom det i intervjuer med deltagarna att de tänkte på detta uttalande när de genomförde laborationen. Ett alternativ är att de under middagen, som är mellan experiment 1 och 2, talade med varandra och förklarade vad laborationen gick ut på trots att det framgick i min förklaring av laborationen att det var förbjudet. Därför har jag valt att i första hand studera resultatet från experiment 1.

### 5.3.1 ASCHS RESULTAT

I Aschs test höll 75% av deltagarna med majoriteten i varierande grad. Under pressen av en majoritet bestående av 4 stycken gjorde testobjekten fel i 31.8% av frågorna.<sup>60</sup>

## 5.4 Resultat och analys

### 5.4.1 DE SOM FÖLJDE

*"Frågar testledaren: Det är väl den som är mest lik?"*<sup>61</sup> Denna osäkerhet som upplevs av deltagarna är genomgående det är endast ett fåtal individer som är säkra genom hela experimentet. De börjar ifrågasätta om de har missuppfattat testet eller om jokrarna har missuppfattat testet. Under intervjun kom frågan: Om individen någon gång gick emot sin egen uppfattning när denne svarade på en testuppgift? Och i så fall varför? Svarar en deltagare: *"Gruppsyck. Jag vet inte. Jag har inget bra svar på frågan."*<sup>62</sup> Jag tolkar detta att deltagaren är medveten på något plan att denne faller för gruppsycket. Dock väljer informanten ändå att inte lita på sina egna sinnen. Detta är ett typiskt beteende som Asch beskriver i sitt experiment.<sup>63</sup>

<sup>60</sup> Asch, S., *Opinions and social pressure*, (Scientific American, vol. 193, no. 5 november: 1955) s. 4-5

<sup>61</sup> Observatör A, uniform klädsel om laborationsdeltagare 1

<sup>62</sup> Informant 1

<sup>63</sup> Asch, S., *Opinions and social pressure*, (Scientific American, vol. 193, no. 5 november: 1955) s. 31-35

I frågan om deltagaren följde mer i testet med likformig klädsel så menar deltagaren att denne gjorde det. Anledningen till detta beskriver informanten som följande: ”Då hade jag ju tittat på de andra och bildat mig en uppfattning alltså om man ska följa eller...”<sup>64</sup> I det första testet menar informanten att han har bildat en uppfattning om vad gruppen gick för trots att det inte är samma grupp. Ur intervjumaterialet går det inte att utröna om det berodde på den likformiga klädseln. Tittar man på det kvantifierade resultatet ser man tydligt att individen hade en större förmåga att följa gruppen när soldaten bar uniformen. Detta kan vara en omedveten process som sker då personen anser att denne tillhör gruppen mer vid bärandet av likformig klädsel. Inflytandet över individen kan bli större i en situation där den likformiga klädseln blir påtvingad. Anledningen till det är att deltagarna känner att de redan tillhör gruppen när de har likadana kläder. Att välja att svara emot gruppen blir därför en större påfrestning för den enskilda individen.

#### 5.4.2 DE SOM INTE FÖLJDE

Det fanns som nämnt tidigare ett antal personer som valde att inte följa i huvuddelen av fallen. Dessa manifesterar sig genom att ha ett självsäkert beteende utan tvekan och utan osäkra blickar på kamrater. En observatör uttrycker sig så här om en informant: ”Säker hela vägen.”<sup>65</sup> Dock framkom det senare i intervjun att huvuddelen av informanterna kände av en viss press. ”Jag tänkte har jag fel nu eller? Men jag står för det jag sa. Det kändes så: vem är det som har fel nu är det jag eller har alla andra fel?”<sup>66</sup> Trots att det inte finns några uppenbara toleransgränser här som Maltén talar om verkar det som dessa konstrueras snabbt av informanterna själva även om övriga deltagarna inte är medvetna om dem. Just denna person föll för grupptricket i testet med uniform klädsel trots sin starka integritet. När kläderna i det här fallet är styrda av laborationen kan det ändå ses en tendens att soldaterna i större utsträckning lägger sig till med ett konformt beteende. Det fanns dock informanter som inte gjorde några fel alls eller aldrig föll för grupptricket och inte alls kände sig påverkad av gruppens svar. Till frågan om vilka känslor de upplevde när de gick emot gruppen, kunde ett typiskt svar vara: ”Nej, jag upplevde inte mycket. Jag... det kändes komiskt nästan...”<sup>67</sup> Precis som i Aschs experiment finns det starka individer som väljer att inte alls falla för det konforma beteendet någon gång.

#### 5.4.3 INDIVIDUALITET OCH UNIFORM

När frågan kommer upp om de anser att de svarade med gruppen oftare i testet med uniform ansåg de flesta att de inte gjorde det. Det är ingen i gruppen som nämner att det kändes jobbigare att svara emot gruppen när de bar likformig klädsel. Ändock kan tendenserna ses i de kvantifierade resultaten att de har en större benägenhet att svara med gruppen vid detta test. Frågan väcks om det pågår en omedveten process vilken får informanten att böja sig för gruppen. Lewenhaupt menar att den osynliga klädkoden kommunicerar en viss sak om individen väljer sina kläder själv.<sup>68</sup> Resultatet visar att kläderna kan kommunicera något även om de blir valda åt individen. Den klädkod som finns i rummet redan när individen kommer in kommunicerar likformighet då samtliga i rummet är klädda lika. Chansen är stor att också detta påverkar individen och gör det konforma beteendet lättare att falla för, vilket också visas i resultatet tidigare. Genom att ha unison klädsel kan delar av individens sätt att uttrycka sig

<sup>64</sup> Informant 1 i intervju

<sup>65</sup> Observatör A civil klädsel om laborationsdeltagare 2

<sup>66</sup> Informant 2 i intervju

<sup>67</sup> Informant 6 i intervju

<sup>68</sup> Lewenhaupt, T., *Kläders tysta språk*, (Atlantis, Stockholm: 2005) s. 48

och då kan kanske en del av dennes självförtroende också suddas ut. Det är dessutom ett uniformsplagg som deltagaren bär vilket också signalerar om den kraftigt hierarkiska värld vilken soldaterna lever i. I denna värld är soldaterna dessutom längst ner på skalan. Deras roll är att underkasta sig, lyda och falla in i ledet vilket de omedvetet gör när den likformiga klädseln blir buren av dem.

#### 5.4.4 UTLÖSANDE FAKTORER I EXPERIMENTET

Asch talar i sin bok *Social psychology* om doktrinen om suggestion här menar han att imitation är en kognitiv process som är skapad för att vi ska lära oss om vår omgivning och natur. Imitation har lärt oss exempelvis att tala, skriva och läsa genom att imitera våra föräldrar eller lärare. Istället för att vänta tills varje enskild elev hittar på ett sätt att läsa och skriva lär vi dem att göra som vi gör. Denna företeelse är djupt rotat i vårt beteende och även andra djur gör det såsom fåglar som upprepar ett varningsrop så att hela flocken får reda på det.<sup>69</sup> Denna imitation som Asch talar om kan vara en föregångare till det konforma beteendet. Människan lär sig genom observation och sedan omsätta det till eget handlande. Då anser jag att det är troligt att konformitet är ett inlärt beteende.

I testet finns många av de utlösande faktorerna till konformt beteende. Den normativa pressen, viljan att passa in, som sätts på informanten är en konstruerad press som påverkar denne utifrån deltagarens egna känslor.<sup>70</sup> Dessa känslor står i rak motsatt verkan mot den informativa pressen som sätts på deltagaren som också kommer från informantens känslor, alltså dennes vilja att välja rätt. I de fallen där det normativa inflytandet är större än det informativa är chansen större att individen faller för gruppsycket. Det står emellan att välja samma som övriga deltagare eller att välja det som känns mest rätt för en själv.

Gruppstorleken är också avgörande enligt Aschs experiment vilket kom fram till att fyra stycken jokrar är det antal vilket påverkar individen mest. Med fler jokrar får man bara en marginell effekt på graden av konformitet på deltagarna. I mitt experiment använder jag fyra jokrar<sup>71</sup> vilket borde få samma effekt på deltagarna. En grupp på fem individer visar de största konforma beteendet. Det blir ingen större skillnad om det används större grupper.<sup>72</sup> Gruppens enhetlighet är också avgörande, det vill säga om det är ett entydigt svar ifrån gruppen påverkar det informanten mer än om denne får en bundsförvant. Därför var jag noggrann att alla jokrar ständigt skulle svara lika. Detta påverkar soldatens grad av konformitet till en högre andel.<sup>73</sup>

Det som inte går att påverka i testet är de individuella egenskaperna så som informantens vilja att svara rätt och hur denne värdesätter sin individualitet. Dessa är känslor eller egenskaper som är svåra eller rent av omöjliga att påverka under denna korta tid.

Gruppens attraktionskraft för den enskilda är utan påverkan i experimentet. Gruppen är en tillfällig sammansatt grupp med främlingar som soldaten förmodligen aldrig kommer att träffa igen. Detta borde inte göra attraktionskraften så hög för denne men här spelar så klart

---

<sup>69</sup> Asch, S., *Social psychology*, (Prentice-Hall inc, New Jersey: 1952) s. 389

<sup>70</sup> Levi, D., *Group dynamics for teams*, (Sage publications, London: 2001) s. 134

<sup>71</sup> *Experimentets utformning*, Bilaga 3

<sup>72</sup> Levi, D., *Group dynamics for teams*, (Sage publications, London: 2001) s. 135

<sup>73</sup> Baron, R., Byrne, D., Johnson, B., *Exploring social psychology*, (Allyn & Bacon, Boston: 1998) s. 186-189

den enskildes känsla av det normativa inflytandet in. För vissa blir gruppen extremt viktig snabbt medan andra inte påverkas alls av den. Detta är en faktor varför vissa kände sig totalt opåverkade av experimentet och andra tyckte att det var jobbigt att gå emot.

## 6 Konformitet i försvarsmakten

Att människor i alla tider har tillhört grupper eller flockar har varit mer eller mindre direkt avgörande om huruvida de kommer överleva. På grund av detta ligger flockbeteendet djupt rotade i vår existens och trots att det idag inte är direkt avgörande för vår överlevnad arbetar många människor bättre i grupp. Som det diskuteras tidigare ger gruppen ett socialt skyddsnät vilket är ovärderlig för den sociala personen. För att tillhöra grupper är vi beredda att åsidosätta en del av våra egna värderingar och implementera gruppens. För att kunna vara en medlem i gruppen måste individen dessutom leva efter de normer och regler som är uppsatta, oskrivna eller skrivna. Exempelvis kan Sverige ses som en grupp och medlemmarna i denna grupp bör följa lagar och förordningar annars riskerar de att bli utsatta för sanktioner så som fängelse eller övervakare. I en liten grupp är de normer som är uppsatta oftast oskrivna och de sanktioner medlemmarna kan utsättas för är av det sociala slaget så som utfrysning eller fysiskt våld.

De värnpliktigas vana att jobba, leva, äta och sova i grupper som de inte själva väljer gör de mer påverkbara för det konforma beteendet anser jag. När de inte själva väljer grupp kommer människor med olika värderingar att hamna i samma grupp och arbeta mot samma mål. Detta skapar direkt motsättningar i plutonen men genom ett konformt beteende baserat på respekt och sociala normer kan det skapas fungerande grupper. I dessa grupper skapas det normer som är specifika för denna och för att få en fungerande grupp får deltagarna rucka på sina egna värderingar. Alla i gruppen vet att de behöver varandra för att överleva och göra ett bra jobb. Av den anledningen måste gruppen fungera. När de är vana att hamna i sådana situationer kan det göra att soldatens beteende blir mer flexibelt och det är lättare att falla för konformiteten i andra situationer också. Självklart finns det fall där individers normer är för långt ifrån varandra, toleransgränserna för gruppen är för smala eller den enskildes vilja att vara individuell är för stor. Detta resulterar oftast i grupper som presterar sämre. Medlemmar som är väldigt principfasta och inte väljer att följa gruppens normer är oftast inte eftertraktade gruppmedlemmar.

När det förklarades att experimentet undersökte konformt beteende var det många av informanterna som lade sig till med ett närmast skamset uttryck. Dessa försöker förklara bort varför de föll för det konforma beteendet och menar att det är helt och hållet deras eget fel att såg fel eller missbedömde instruktionerna. De väljer att ge sig själv skulden helt och hållet. De reflekterar inte över om gruppen i sig kan ha påverkat denne. Detta tror jag är ett uttryck för den skam de känner då de förstår att de fallit för grupptricket.

I min studie använde jag värnpliktiga som hade legat inne i ungefär två månader. Min erfarenhet är att ju längre soldaten har levt livet som värnpliktig ju mer avslappnad blir denne i sin miljö. Att bära uniformen blir en vardag för soldaten och efter ett tag kan denne se förbi uniformen och se människan bakom. Men när vikten av likformig klädsel minskas ökar istället viljan att tillhöra gruppen och därmed en annan utlösande faktor för konformitet.

En fundering jag hade runt laborationen var att som individ i en grupp kan denne aldrig vinna något med att svara emot gruppen sett ur gruppens synvinkel dock kan denne bli straffad av

gruppen för att han/hon inte ställer in sig i ledet. Trots att det är en tillfälligt sammansatt grupp kan den utföra sociala sanktioner på individen. Det räcker med blickar, suckar eller skratt för att individen skall känna sig dum eller påhoppad. Den enda segern som informanten kan vinna med att svara emot gruppens och med sin egna egentliga uppfattning är en seger för sitt samvete. Beroende på hur olika människor värderar sin vilja att följa sitt samvete bidrar slutligen om de kommer att falla för konformiteten. Att det pågår en inre konflikt är bra och viktigt. Denna konflikt kan påverka om individen väljer att falla för grupstrycket i andra situationer också. Om soldaten faller för konformiteten i klassrumsmiljö med ingen uppenbar press mot sig hur skall individen kunna stå emot när denne hamnar i en situation som är långt mer pressad och där det dessutom står ens eget och andras liv på spel.

## 6.1 Är det bra?

Försvarsmakten vilar på en lång tradition av hierarkiskt ledarskap. Det finns chefer och underställda. De underställda tar order och genomför dessa. Cheferna ger order och förväntar att dessa följs. Trots att Försvarsmakten går emot att enskilda individer kan få större friheter när de löser uppgifter inom ramarna för ordern innebär det inte att den klara orderkedjan blir bruten. Principiellt fungerar Försvarsmakten likadant som den har gjort i många år. Till viss del är konformitet i Försvarsmakten bra. Soldater och officerare tar till sig av den värdegrund som Försvarsmakten har beslutat. Det finns klara toleransgränser för vad som är acceptabla värderingar och normer. Som diskuteras tidigare ser vissa denna form av tvingande in i ett konformt beteende som en tvångströja andra ser den som en frihet. Slutligen är det väpnad strid som är vår uppgift vilket innebär att ha soldater och officerare som skulle ha bristfällig eller kränkande värdegrund i dessa situationer kan ha långtgående konsekvenser för Försvarsmaktens trovärdighet och internationella anseende. När individer väljer att ta anställning i Försvarsmakten gör de också det konforma valet att följa organisationens värdegrund. Med andra ord kan det konforma beteendet vara bra för Försvarsmakten.

En grupp eller pluton fungerar som en organism. I fältmiljö går det inte att ta hänsyn till varje enskild soldat i alla situationer. Beslut kommer att fattas som i första hand skapar förutsättningar för enheten vilket innebär att i vissa fall kommer det att påverka enskilda individer negativt. Om dessa individer som påverkas negativt väljer att inte ställa in sig i ledet kommer enheten fungera sämre. Individen måste se att denne tillhör ett kollektiv och bör arbeta för kollektivets välmående. Denna företeelse kan ses som ett konformt beteende där den som påverkas negativt väljer att gå emot sin egen självbevarelsedrift för att gruppen skall uppnå ett större mål som enhet. Detta slag av konformt beteende är mycket viktigt för att många enheter eller grupper skall fungera. Anledningen till att individer är villiga att offra sig själva beror ofta på sociala belöningar i form av ökning av respekt och/eller status.

Det som kan anses vara dåligt för Försvarsmakten vad gäller konformitet är de situationer där gruppens normer och/eller värderingar som skapats i gruppen inte överensstämmer med Försvarsmaktens värdegrund. Den enskilda vågar inte stå emot den sociala press som sätts på denne och väljer att följa gruppen. Vid dessa tillfällen kan det ske grova övertramp mot människor och mot krigets lagar. I sådana grupper är det också vanligt att medlemmar förstärker varandras åsikter vilket gör att normerna till slut hamnar utanför Försvarsmaktens värdegrund. Som jag nämner tidigare i uppsatsen kallas denna företeelse för polarisation eller riskförskjutning. En annan risk är att enheten hamnar i en vanlig fälla som kallas



”grupptänkande”<sup>74</sup>. Vid arbete i grupper finns även risken att medlemmarna överskattar sin förmåga som grupp och bidrar till att utsätta sig för risker. Detta kan ha mycket negativa konsekvenser både för gruppen och för dess medlemmar. Som chef i Försvarsmakten bör man ha en kunskap om dessa processer för att kunna identifiera och avstyra dem.

## 7 Felkällor och problematik (validitet och reliabilitet)

Med reliabilitet väcks frågan om mätverktyget som används vid en undersökning har förmågan att mäta exakt.<sup>75</sup> De mätverktyg som jag har använt är en intervju och ett experiment. I experimentet är det enkelt att bestämma huruvida informanten svarar rätt eller fel för individen förkunnar detta tydligt.

Att ha en hög validitet menas med att jag som forskare verkligen mäter det som jag skall mäta.<sup>76</sup> Det finns alltid en problematik rörande validitet runt detta experiment vilka jag kommer att ta upp i kritiken mot experimentet. Vid läsning av resultatet bör läsare ta hänsyn till dessa problem och även själv vara kritisk mot dessa.

Under Experiment 1 valde jag att genomföra två olika testserier. Där deltagarna bar civila respektive likformiga kläder. Tanken med att göra så var att informanten inte skulle minnas den förra testserien och svara likadant. Jag insåg dock vikten av att kontrollera svårighetsgraden på de olika testserierna detta gjorde jag med hjälp av förstudien. Enligt resultatet kan slutsatsen dras att testen var ungefär lika svåra då en person svarade fel en gång på varje test. Efter genomförd studie frågade jag dock vilket test de ansåg vara svårast och huvuddelen menade att de var lika svåra. Det var endast två individer som tyckte att testet med civila kläder var svårare. ”*Generellt lite lättare kan bero på att man gjort det innan.*”<sup>77</sup> Det finns en risk att detta påverkar resultatet, dock om man ser till resultatet visar det att konformiteten ändå var högre i detta test. I denna diskussion kommer jag osökt in på diskussionen om att ha två test efter varandra om det finns en chans att informanten lär sig att lättare se skillnad på linjerna om de gjort det en gång innan. Ett inlägg i diskussionen är att så måste vara fallet för det ligger i människans natur att lära sig men om jag ännu en gång tittar på det kvantitativa resultatet visar detta en tendens som motsäger detta. Experimentet genomfördes nämligen först med civila kläder och därefter med uniform klädsel.

Det faktum att laborationen genomfördes i denna ordning kan såklart också ha en inverkan på resultatet. Det är svårt att säga om resultatet hade blivit annorlunda om den uniforma klädseln skulle ha varit först. På grund av tidsförhållanden och utrymme i uppsatsen kunde jag inte behandla alla aspekter av laborationen som jag skulle vilja.

Tidigare i uppsatsen redogörs det för klädkoden<sup>78</sup> och hur den kan styra människor till vad de tar på sig. Genom sina kläder vill individer kommunicera något om sig själv eller sin gruppstillhörighet.<sup>79</sup> Om en högre makt styr vad informanten skall ta på sig och de inte väljer att kommunicera detta själv kan det då ha en påverkan på denne? En risk med att styra vad soldaterna skall bära är att de känner att klädseln inte är representativ för deras person och av

<sup>74</sup> Levi, D., *Group dynamics for teams*, (Sage publications, London: 2001) s. 160

<sup>75</sup> Ejvegård, R., *Vetenskaplig metod*, (Studentlitteratur, Lund: 2003) s. 70

<sup>76</sup> Ejvegård, R., *Vetenskaplig metod*, (Studentlitteratur, Lund: 2003) s. 73

<sup>77</sup> Informant i förstudien

<sup>78</sup> Se 3.2 *Kläders betydelse i sociala situationer* ovan i arbetet.

<sup>79</sup> Lewenhaupt, T., *Kläders tysta språk*, (Atlantis, Stockholm: 2005) s. 27

den anledningen inte känner något av den sociala pressen. De bär med andra ord uniformen som en mask. De kan gömma sig bakom denna mask för att skydda sig mot den sociala press de blir utsatt för under testet. För mig verkar det dock lika troligt att man genom att ta bort en del av fasaden som människor sätter upp med sin personliga stil och bestämma vilken klädsel de skall bära kan det leda till att de känner sig mer utsatta för den sociala pressen. Genom att sätta på dem denna likformiga klädsel tar bort en del av deras individualitet vilken de kan gömma sig bakom. Den likformiga klädseln kan dock leda till att deltagaren väljer att gömma sig i mängden, men laborationens utformning<sup>80</sup> tvingar informanten att ta ställning i frågor högt och tydligt framför alla.

En risk som kan påverka resultatet är misstänksamheten. Kan soldaterna ha misstänkt att det var ett test i konformitet. Denna problematik försökte jag komma ifrån genom att dels jämföra resultaten med Solomon Aschs test, genom observation och slutligen att fråga det rakt ut efter intervjun. Genom att använda dessa tre metoder för att fastställa om soldaten misstänker något ger detta en viss tillförlitlighet. Risken finns dock att soldaten spelade med och sedan ljög för mig när jag frågade men i detta finns det ingenting att vinna för soldaten. Det märks klart och tydligt i *Experiment 2* att det har en stor betydelse att soldaten inte misstänker vad testet går ut på då resultatet visar ett klart minskat konformt beteende.<sup>81</sup>

Eftersom undersökningen är baserad på få individer är den inte statistiskt säker. Dessa personer kan vara speciellt benägna att falla för konformiteten eller väldigt individuella. De slutsatser som kan dras utifrån experimentet är med andra ord osäkra, det man dock kan se är vissa tendenser. Utifrån dessa tendenser och med stöd i litteratur kan dock slutsatser dras.

## 7.1 Testet

Vid varje experiment genomfördes 10 test. Frågan som ställdes till deltagarna är: Vilken linje till höger överensstämmer med linjen till vänster? De felaktiga linjerna kommer att skilja sig mellan i längd mellan 1.9-4.5 cm. Självklart finns det en linje som överensstämmer. Deltagarna i testet kommer att sitta ungefär 2-3 m bort.

Alla streck var inte vara lika långa vilket innebär att procentuellt kommer linjerna att skilja sig åt. De korta linjerna skiljer sig mer procentuellt och de långa mindre. Det var lättare att se om de korta linjerna är felaktiga. "Even when the difference between the lines was seven inches, there were still some who yielded to the error of the majority."<sup>82</sup> Detta innebär att trots att skillnaderna var stora var chansen stor att informanterna fortfarande faller för det konforma beteendet. Dock blev chansen för att deltagaren ska falla för konformiteten mindre allt medan skillnaden mellan linjerna växer.

## 7.2 Kritik mot Aschs experiment

Det finns i allmänhet en del kritik mot Aschs konformitetsstudie som kan sammanfattas i ett antal punkter. Jag har gjort en egen tappning av experimentet vilket innebär att en del av den här kritiken även kan riktas mot min undersökning.

---

<sup>80</sup> *Experimentets utformning*, Bilaga 3

<sup>81</sup> Se 5. *Laborationsresultat* ovan i arbetet

<sup>82</sup> Asch, S., *Opinions and social pressure*, (Scientific American, vol. 193, no. 5 november: 1955) s. 31-35

- Forskarna koncentrerar sig på individen snarare än situationen som denne befinner sig i.
- Forskningen baseras på triviala uppgifter eller bedömningar. Så som 'hur lång är linjen?' Vem bryr sig egentligen? Det finns en risk att individen inte bryr om den ena eller den andra linjen är längre eller kortare.
- Forskningen särskiljer inte mellan självständiga handlingar (göra vad man tror är rätt) och anti-konformitet (att säga emot bara för sakens skull).
- Det finns en underliggande uppfattning att konformitet är dåligt och självständighet något bra.
- Forskningen är vanligtvis utförd på studenter.<sup>83</sup>

Under rubriken *5.4.4 Utlösande faktorer i Experimentet*<sup>84</sup> tar jag upp vad med situationer som kan få människor att falla för det konforma beteendet. Där nämner jag bland annat gruppstorlek och enhetlighet vilket jag anser tar upp situationen vilken informanten befinner sig i.

Att informanten inte skulle bry sig om huruvida den ena eller den andra är längre är en problematik vilken är svår att komma ifrån. Det kan möjligtvis undvikas med att ha ett pris. Dock kan det påverka resultatet genom att då styrs deltagaren av priset och de utlösande faktorerna blir åsidosatta.

Att forskningen inte skiljer mellan viljan att göra rätt och motsägelsen för motsägelsens skull är en problematik som jag har löst genom att försöka utröna detta genom intervjun. Med fråga 6: *Höll du någonsin med gruppen?*<sup>85</sup> Vill jag försöka utkristallisera de individer som inte håller med gruppen för sakens skull. Om det är en individ som säger emot för sakens skull kommer det att innebära att denne svarar emot gruppen på alla frågor.

Det finns en underliggande uppfattning att konformitet är dåligt och självständighet något bra: I vissa fall behövs konformiteten för att grupper skall fungera, i andra fall leder den till att individer mår dåligt. Enda sättet att svara emot kritiken är att jag som forskare försöker hålla mig så objektiv som möjligt. Dessutom bör inte informanterna veta att det är ett test i konformitet. Det kan ses tydligt i *5.3 Experiment 2*<sup>86</sup> att informanterna när de vet om vad det handlar om inte är lika villiga att falla för det konforma beteendet.

I mitt fall är studien utförd på värnpliktiga men kan egentligen likställas med studenter rent åldersmässigt. Dock finns de ett antal skillnader. De värnpliktiga representerar ett tvärsnitt på befolkningen i den åldern. I plutonen kan det finnas allt från framtida civilingenjörer till framtida bilmekaniker. Detta innebär att gruppen som testas inte är en likformig massa med individer som har liknande värderingar.

---

<sup>83</sup> Banyard, P., Grayson, A., *Introducing psychological research second edition: revised and expanded*, (Palgrave, Houndmills: 2000) s. 8

<sup>84</sup> Se *5.4.4 Utlösande Faktorer* ovan i arbetet.

<sup>85</sup> *Intervjuguide*, bilaga 2

<sup>86</sup> Se *5.3 Experiment 2* ovan i arbetet.

## 8 Avslutning

### 8.1 Slutsats

Detta arbete har kärnfrågan: Hur den uniforma klädseln påverkar soldatens förmåga att stå emot gruppträck. För att kunna svara på denna fråga har jag valt att dela upp detta omfattande problem i ett antal mindre delfrågor som gemensamt skall kunna besvara denna problematik.

Delfrågor:

- Har kläder någon betydelse i sociala sammanhang?

Ja, kläder påverkar alla individer medvetet eller omedvetet. Beroende på vilka kläder som bärs och hur de bärs utstrålas kvalitéer och status. Kläderna vi bär är del av den identitet vi skapar för oss själva och ger oss möjlighet att signalera till andra människor vilka vi är. Via våra kläder berättar vi vilka vi är. Genom att bära en uniform klädsel kan vi dessutom visa vår grupptillhörighet eller vilka vi vill tillhöra.

Viss klädsel exempelvis en uniform har dessutom ett innestående värde för de flesta människor. Den respekteras eller hatas. Värderingar som finns innestående i uniformen likställs med personens värderingar. När en individ väljer att ta på sig en uniform väljer denne således också att ta till sig de värden vilka uniformen står för. Individens gör ett konformt val. Individens som bär kläderna kommer dessutom att vilja leva upp till förväntningarna som omgivningen har på uniformen. Genom att ta bort en del av individens förmåga att uttrycka sig med sina kläder och ersätta den med en uniform tas även en del av dennes identitet bort. Denna ersätts med den identitet som uniformen skapar åt honom eller henne.

- Varför följer vissa individer gruppen och andra inte?

Det finns otaliga anledningar till varför en viss individ uppvisar ett konformt beteende och följer gruppen. Det som står emot varandra i denna ständigt pågående inre kamp är viljan att vara gruppen till lags mot viljan att svara det som känns bäst för individen. Denna sociala press är olika stark beroende på situationen. Med gruppens storlek och likformighet ökar också den upplevda pressen. Gruppens attraktionskraft för individen är slutligen också en faktor, hur gärna individen vill tillhöra denna skara. Om den sammanlagda pressen av dessa faktorer är större individens vilja att svara rätt kommer konformiteten vara ett faktum. Vissa individer följer gruppen för att den sociala press de blir utsatta för i en situation uppväger dennes egen vilja att svara som han/hon tycker.

Problematiken är dock i de flesta fall vinner individen inte något på att följa sitt eget samvete däremot riskerar det att mista sin plats i sin trygga grupp. Det är en av anledningarna till att konformitetens kraft är så stark.

- Påverkas soldaten av likformig klädsel?

Under experimentet svarade informanterna fel oftare de bar uniform klädsel än när informanterna bar civil klädsel. Dessutom svarade ungefär 57% av informanterna som bar uniform klädsel fel någon gång mot ungefär 43% av dem som bar civil klädsel. Detta visar en

tendens till att den uniforma klädseln påverkar till viss grad i soldatens förmåga att stå emot konformiteten.

Under intervjuerna kom det fram att huvuddelen av de tillfrågade dessutom kände en press att svara som övriga gruppen. Vilket visar att trots att individen inte föll för konformiteten har den i viss mån påverkat individen.

- Hur påverkar likformig klädsel den enskilda soldatens förmåga att stå emot konformitet?

Det visas ovan att kläder har en påverkan på människor medveten eller omedveten. Det visas även att i Försvarsmakten idag finns det grupper som har alla de utlösande faktorerna för det konforma beteendet. Dessutom visar det kvalitativa, från intervju och observation, likväl som det kvantitativa resultatet, från laborationen, att soldater tenderar att falla för det konforma beteendet i en större utsträckning vid bärande av uniform klädsel.

Med andra ord påverkar den likformiga klädseln soldatens förmåga att stå emot konformitet på ett negativt sätt. Den enskilda soldaten har lättare att falla för konformiteten när denne bär en uniform i sin tjänst. Detta påverkar inte alla och heller inte alltid men på grund av konformitetens starka kraft är det en faktor som bör tas i beaktande vid utbildning och tjänstutövande. Som chef i Försvarsmakten bör man dessutom känna till dessa processer för identifiera och i vissa fall använda dem till sin fördel.

### 8.1.1 DISKUSSION

I Solomon Aschs experiment var det en något större del som följde majoriteten i varierande grad. Det var 71% i mitt test i jämförelse med 75% i Aschs test. Skillnaden är så pass liten att den är försumbar. Däremot finns det en större skillnad mellan hur många fel som individerna gjorde. I min laboration kom jag fram till att deltagarna följde majoriteten i 15% av frågorna medan Asch kom fram till 31.8%. Skillnaden kan bero på en rad olika faktorer. Jag har berört en del av dessa faktorer under uppsatsen så som att den testgrupp jag har valt tenderar till att vara väldigt individuella, att de genomförde testet två gånger eller att mina frågor var lätta. Det är svårt att jämföra våra test in i minsta detalj då ingen fullständig redovisning av Aschs laborationsutförande finns att finna.

Om jag hade valt att innefatta grad, ålder, kön, och nationalitet finns chansen att mina slutsatser hade sett annorlunda ut. Då dessa kan vara faktorer som påverkar graden av konformitet.

## 8.2 Sammanfattning

Soldater och officerare blir i sin dagliga tjänstutövning utsatt för press både psykiskt och fysiskt. Det finns en hel rad av faktorer som påverkar besluts- och grupprocesser och för att kunna förstå och identifiera risker i dessa processer måste det finnas en kunskap kring dessa. En företeelse vilken påverkar grupper och individer är konformitet. Därför anser jag att detta ämne är intressant att studera.

En faktor som skiljer soldater och officerare från många andra yrkesgrupper är den uniforma klädseln vilken många anser hör ihop med yrket.

Studien avsåg därför att undersöka hur den likformiga klädseln påverkar individens förmåga att tänka själv och dessutom handla utifrån den tanken. Utifrån detta syfte har en kärnfråga och tre delfrågor utkristalliserats. Delfrågornas syfte är att svara på kärnfrågan. Kärnfråga: Hur påverkar likformig klädsel den enskilda soldatens förmåga att stå emot konformitet? Delfrågor:

- Har kläder någon betydelse i sociala sammanhang?
- Varför följer vissa individer gruppen och andra inte?
- Påverkas soldaten av likformig klädsel?

För att mäta hur den uniforma klädseln påverkar soldater, och därmed besvara frågorna, använder jag mig av Solomon Aschs konformitetsexperiment i en ny tappning. Baserat på resultatet från experimentet samt med stöd ur litteratur har slutsatser dragits om hur stor eller om det finns en påverkan på soldaters individualitet av den likformiga klädseln.

Jag kom i mitt arbete fram till att den likformiga klädseln ökar soldatens konformitet i en grupp. Den enskilda soldaten har lättare att falla för konformiteten när denne bär uniform klädsel i sitt tjänsteutövande.

### **8.3 Förslag på vidare forskning**

För att dels få ett mer statistiskt säkert svar bör det göras ett test där det används ett större antal informanter under en lång tid. Det hade varit intressant att se om det finns några skillnader emot min laboration. Dessutom skulle jag vilja göra samma studie på officerare för att undersöka deras benägenhet att falla för konformiteten. Utifrån detta kan det sedan göras en jämförelse mellan soldater och officerare för att undersöka hur pass självständiga officerare är. En officer skall vara chef över ett antal soldater vilket innebär att de har en mer ansvarsfull uppgift och ett konformt beteende på den nivån har större inverkan på enheten och dessutom Försvarmakten.

## 9 Källförteckning

### 9.1 Litteratur

Angelöw, Bosse, Jonsson, Thom, (2000) *Introduktion till socialpsykologi*, Lund: Studentlitteratur.

Aronson, Elliot, Wilson, D., Timothy, Akert, M., Robin, (2002) *Social Psychology*, New Jersey: Prentice Hall inc.

Asch, E., Solomon, (1955) *Opinions and social pressure*, Scientific American, vol. 193, no. 5 november

Asch, E., Solomon, (1952) *Social psychology*, New Jersey: Prentice-Hall inc.

Banyard, Philip, Grayson, Andrew, (2000) *Introducing psychological research second edition: revised and expanded*, Houndmills: Palgrave.

Baron, A., Robert, Byrne, Donn, Johnson, T., Blair, (1998) *Exploring social psychology*, Boston: Allyn and Bacon.

Einarsson, Charlotta, Chiriac, Hammar, Eva, (2002) *Gruppobservationer Teori och praktik*, Lund: Studentlitteratur.

Ejvegård, Rolf, (2003) *Vetenskaplig metod*, Lund: Studentlitteratur.

Heineman, Peter-Paul, (1987) *Mobbning gruppvåld bland barn och vuxna*, Lund: Natur & Kultur.

Kallenberg, Kjell & Larsson, Gerry, (2006) *Direkt ledarskap*, Stockholm: Försvarshögskolan.

Kvale, Steinar, (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur.

Lewenhaupt, Tonie, (2005) *Klädernas tysta språk*, Stockholm: Atlantis.

Levi, Daniel, (2001) *Group dynamics for teams*, London: Sage publications.

Maltén, Arne, (1992) *Grupputveckling*, Lund: Studentlitteratur.

Milgram, Stanley, (1975) *Lydnad och auktoritet experimentsituationer, resultat och utvärdering*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Nationalencyklopedin, (2009-03-05) *Konformitet*, <http://www.ne.se/artikel/228703>

Torsson, Kristina, (1983) *Kläder & mode förr och nu*, Vällingby: Konsumentverket.

Vetenskapsrådet, (1990) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

## **9.2 Styrdokument för Försvarmakten**

Försvarmakten, (2005) *Doktrin för gemensamma operationer*, Stockholm: Försvarmakten.

Försvarmakten, (2005) *1. Försvarmaktens värdegrund*, Stockholm: Bikupan.

Försvarmakten, (2009-01-27) *Stridsuniformer*, <http://www.mil.se/sv/Materiel-och-teknik/Stridsuniform/>

Försvarmakten, (2008) *Uniformsbestämmelser för Försvarmakten 2009*, Stockholm: Högkvarteret.

## **9.3 Andra källor**

Laboration baserad på Solomon Aschs konformitets studie med soldater ur Halmstad Garnison.

Intervjumaterial med deltagarna i studien.

Observationer från mig själv samt medhjälpare.



## 10 Bilagor

### 10.1 Bilaga 1

Militärhögskolan i Halmstad  
Yrkesofficersprogrammet  
Krigsvetenskap  
Examensarbete  
Ola Svärd

2009-01-28

Hej! Jag heter Ola Svärd och studerar till yrkesofficer vid Militärhögskolan i Halmstad. Under vårterminen 2009 gör jag mitt examensarbete vilket innefattar en laborativ studie som syftar till att studera psykologiska faktorer vid visuell bedömning. För att kunna genomföra studien önskar jag ditt deltagande.

Din uppgift är att vara del av en grupp om 5 personer. I gruppen skall ni fatta ett beslut. Gruppen kommer att befinna sig inomhus i ett vanligt klassrum på LV6. Tid för genomförande är en eftermiddag och eventuellt en kväll. Jag, en testledare och en eller två observatörer är de enda personerna utöver gruppen som befinner sig i rummet. Jag kommer att observera, filma och intervjua gruppen för att kunna analysera resultatet efteråt.

För ditt deltagande i studien behöver jag ditt samtycke.

Deltagandet är sålunda frivilligt och du kan när som helst avbryta din medverkan och det kommer inte att medföra några negativa konsekvenser för dig. Vinsten med ditt deltagande är att jag kan få svar på viktiga aspekter när det gäller visuell bedömning som kan komma till stor nytta när man skall utbilda eller effektivisera grupper i militär kontext.

Viktigt att påpeka är att personuppgifter och det som observeras kommer att behandlas konfidentiellt. Det betyder att varken personnamn eller enhet kommer att publiceras i studien. Vidare är det endast jag som genomför studien som kommer att se och bearbeta materialet i sin helhet. Det kommer att vara fyra andra personer medverkande, dessa kommer att vara testledare och observatörer som kommer att hjälpa mig att samla in materialet och därigenom se delar av intervjumaterialet och resultatet men även dessa kommer att behandla informationen konfidentiellt. Filmen kommer att förstöras efter att studien är genomförd. Resultaten redovisas i tabeller och diagram samt kommer inte att kunna kopplas till dig. Om du önskar så kan du naturligtvis få ta del av resultaten efter att studien är klar. Kontaktuppgifter finns enligt nedan.

OBS! Jag ber dig att fylla i bakgrundsfrågorna på nästa sida.

Du kan nå mig via telefon eller mail:

Ola Svärd **0733-968553** eller på mailadressen [ola.svard@hotmail.com](mailto:ola.svard@hotmail.com)

Stort tack på förhand!

Med vänliga Hälsningar

Ola Svärd

---

**Namn:** \_\_\_\_\_

**Bakgrundsfrågor:**

**Jag är:**  Kvinna  Man

**Ålder:** \_\_\_\_\_

**Befattning:** \_\_\_\_\_

## **10.2 Bilaga 2**

### **Intervjuguide**

Fråga 1: Hade du samma uppfattning som gruppen på alla test?

Fråga 2: Gick du någonsin emot gruppen? Varför/varför inte?

Fråga 3: Vilka känslor upplevde du när du gick emot gruppen?

Fråga 4: Kände du dig någonsin påverkad av övriga gruppens svar? Varför/varför inte?

Fråga 5: Gick du någonsin med på gruppens val trots att det stred mot din egen uppfattning? I så fall varför?

Fråga 6: Höll du någonsin med gruppen?

## **10.3 Bilaga 3**

### **Laborationsutformning**

#### **Laborationsdeltagare**

Deltagarna kommer att vara soldater på Halmstad garnison. Laborationsdeltagarna kommer att testas en åt gången. Deltagarna får inte känna någon som är med i ”panelen”. Antalet personer som deltar är sju. Åldern på dessa varierar mellan 19-22 år. Majoriteten av deltagarna är män, endast två är kvinnor.

#### **Jokrar**

Jokrarna jag använder skall inte ha en relation till laborationsdeltagarna, de skall vara främlingar för varandra. Vid ett test bär personerna i panelen likformig klädsel och i det andra testet bär de civila kläder. Jokrarna kommer att ha ett manus som de skall följa till punkt och pricka. Om jokrarna skulle känna varandra är det viktigt att de inte visar det för laborationsdeltagaren. Jokrarna kommer att vara fyra stycken för varje laborationsobjekt och kommer att uppehålla sig i ett väntrum när de inte är inne på försöket. Dessa jokrar kommer från en annan del av Halmstad Garnison där de studerar till att bli specialistofficerare. De var nio stycken till antal och åldern på dem varierar från 22-26 år.

#### **Testledare**

När laborationen utförs med uniform klädsel skall testledaren bära sådan och när försöket utförs med civila kläder skall testledaren bära sådana kläder. Dennes attityd skall påverka så lite som möjligt, testledaren får inte stressa eller påverka soldaterna för det kan ge felaktiga resultat. Testledaren liksom jokern skall ha ett manus som denne skall följa. Testledarna bestod av civila individer från Halmstad och officerare från Halmstads Garnison.

#### **Material**

En plats att vara som innehåller fem salar och ett väntrum. Jag behövde tolv planscher, manus till varje person inklusive testledaren, likformiga kläder, dokumentationsunderlag, två testledare, filmkamera och en diktafon.

#### **Procedur**

Till en början genomförs en förstudie för att fastställa om det går att svara rätt på testet. Testet genomförs med fem studenter ur Halmstad Garnison. Av de fem individerna är tre män och två kvinnor. Åldern varierar mellan 22-30 år.

Ett första experiment genomfördes med sju icke anande försöksdeltagare. Först genomfördes testet med civila kläder därefter med militära. Varje soldat blev alltså testade med både militära och civila kläder.

Till en början kommer alla medverkande att samlas i en sal här förklaras upplägget på experimentet. Det berättas att det är ett psykologiskt experiment i visuell bedömning. Laborationen börjar när testledaren kallar in alla från väntrummet och jokrarna sätter sig på sina platser. Utanför när de är på väg in har de fått en nummerlapp som hör ihop med en stol

som finns inne i rummet. Testledaren förklarar att man inte får tala under experimentet förutom när de blir tilltalade. Testledaren frågar om soldaten har någon relation med någon annan i rummet. Om försöksobjektet känner någon joker kommer jokern att bytas ut.

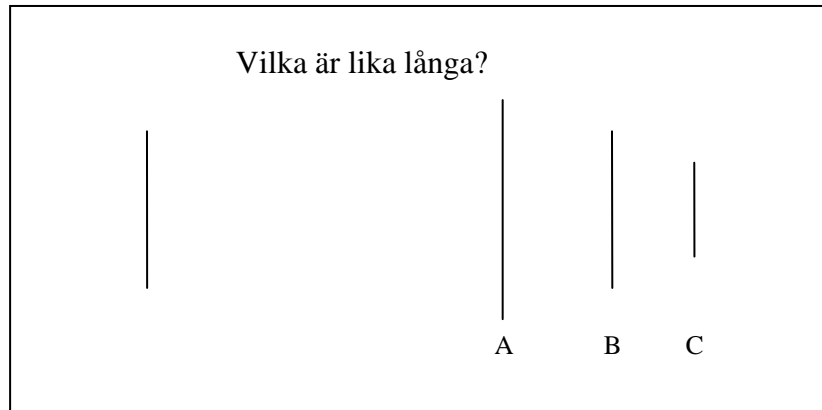
Av de personer som befinner sig i rummet är fyra jokrar som agerar utifrån ett manus som har givits dessa tidigare, en är testledare och agerar också efter ett manus, en är själva laborationsobjektet och sedan är där en till två observatörer. Laborationsobjektet är ovetande om försöket samt att alla andra är införstådda i det.

Om försöksobjektet inte har en relation med någon i rummet börjar testet. Personerna kommer att testas en åt gången. Testledaren sätter igång bildspelet som består av 10 olika test. För varje bild kommer de att ha 10 sekunder på sig att svara. Därefter går de vidare till nästa bild. Jokrarna är instruerade att svara på varje fråga enligt deras manus. Om testledaren märker att laborationsdeltagaren fattar misstanke om försökets natur skall det omedelbart avbrytas och resultatet från den deltagaren räknas bort.

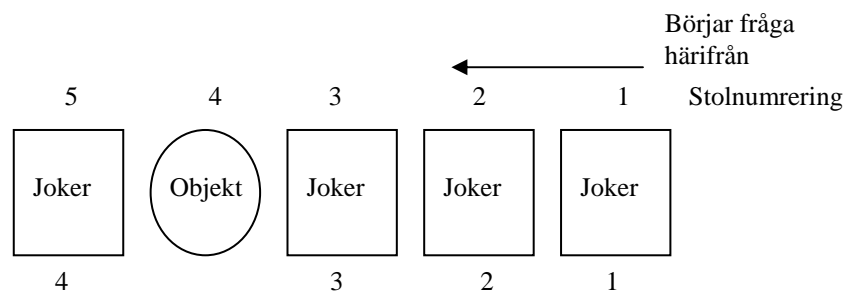
Därefter skickas soldaten till intervjurummet där deltagaren får svara på ett antal frågor. För att inte försökspersonen skall komma i kontakt med de som inte har genomfört testet skall denne gå till sitt logement. För att soldaterna inte skall träffas när de väntar på att bli intervjuade finns det ett väntrum där de kommer att vänta en och en.

## **Testen**

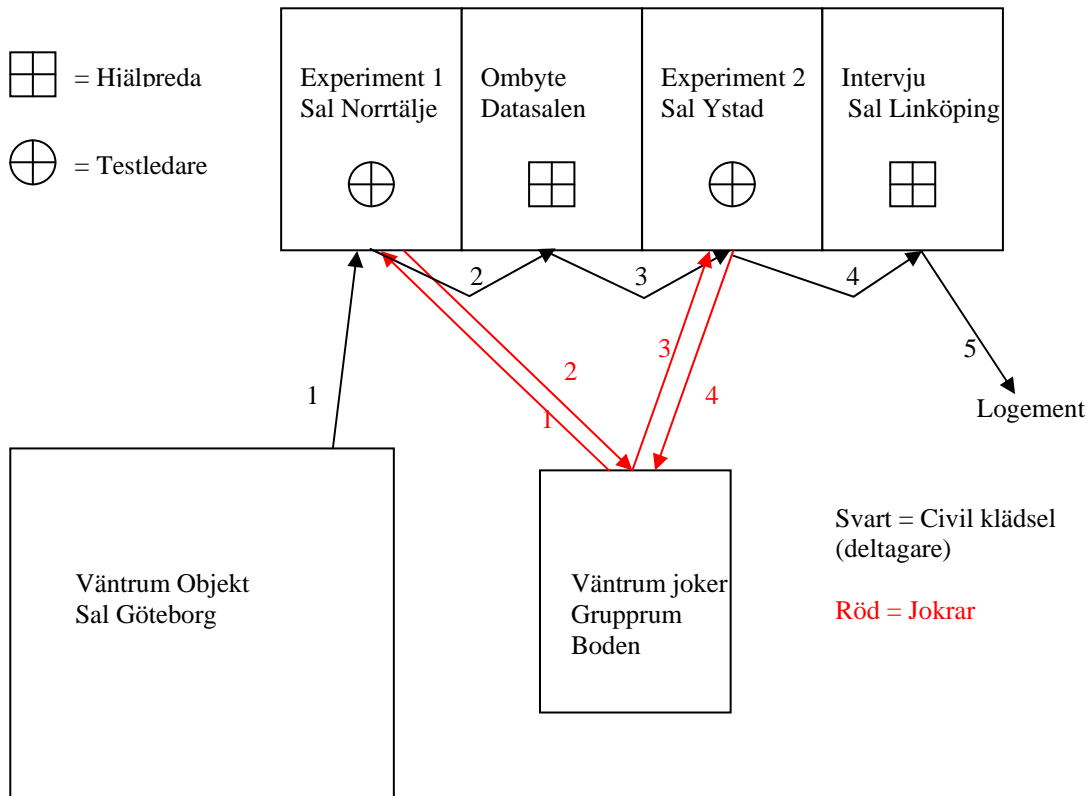
Vid varje experiment kommer 10 test att genomföras. Frågan som kommer att ställas är: Vilken linje till höger överensstämmer med linjen till vänster? De felaktiga linjerna kommer att skilja sig mellan i längd mellan 1.9-4.5 cm. Självklart finns det en linje som överensstämmer vilket då är rätt. Deltagarna i testet kommer att sitta ungefär 2-3 m bort i alla försöken.



Testledare



**Flödesschema**



**Instruktioner till medhjälpare**

## Manus joker 1

### EXPERIMENT 1

I testen 1 och 2 skall ni svara rätt. Välj därefter i de andra test den som du anser vara närmast rätt svar men som **inte** är rätt.

### EXPERIMENT 2

I testen 1, 4, 6 och 9 skall ni svara rätt. Välj därefter i de andra test den som du anser vara närmast rätt svar men som **inte** är rätt.

Rätt svar presenteras enligt nedan:

Första Testet	Rätt svar:	Andra Testet	Rätt svar:
1	C	1	A
2	B	2	C
3	B	3	B
4	A	4	B
5	C	5	A
6	B	6	C
7	C	7	B
8	A	8	C
9	B	9	A
10	C	10	B

## Manus joker 2

Välj **samma** symbol som den första oavsett vad som är rätt.

## Manus joker 3

Välj **samma** symbol som föregående oavsett vad som är rätt svar.

## Manus joker 4

Välj **samma** symbol som föregående oavsett vad som är rätt.

## Testledare

Denne skall inte svara på några frågor. Personen skall endast handha planscher och fråga varje individ vilka symboler som är lika långa och anteckna det resultatet enligt svarsblankett. För att tillse att inte deltagarna träffas innan försöket skall jokrarna hämtas från sitt väntrum först och därefter skall försökspersonen tas ut.

Testledarens huvuduppgifter:

- Se till så att det inte sker någon kommunikation mellan försöksperson och jokrar.

- Tillse att försöksobjektet hamnar på rätt plats och att frågorna ställs i rätt ordning till varje person.
- Sköt bilderna.
- Skicka vidare laborationsdeltagaren i kedjan.
- Kontrollera om försöksdeltagaren fattar misstanke.

### **Observatören**

Observatörens uppgift är att hålla sig i bakgrunden, anteckna det resultatet enligt svarsblankett och eventuella observationer. Företeelser som kan vara värdefulla att anteckna:

- Tveksamheter
- Rörelsemönster på försöksdeltagaren.
- Stress
- Om det verkar som att någon har fattat misstanke mot experimentet.
- Försökspersonens agerande.
- Hur företeelser kan påverka individen såsom kön, plats eller något med metoden.
- Handha kameran.